Бухы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ,
...ДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

№ 157 (16380) | 1983 оной июлиин 8, пятница | Сэн 3 мүнгэн.

СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ

УКАЗ

ЛЕТЧИК-КОСМОНАВТ НҮХЭР В. Г. ТИТОВЫЕ ЛЕНИНЭЙ ОРДЕНООР ШАГНАХА ТУХАЙ

«Союз Т-8» гэжэ замбуулинай онгосоор ниидэһэнэйнь, тиихэдээ эрэлхэг зориг ба баатаршалга гаргаһанайнь түлөө летчик-космонавт нүхэр **Титов Владимир Георгиевичые** Ленинэй орденоор шагнаха.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Ю. АНДРОПОВ.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль.
1983 оной июлиин 6.

СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ

УКАЗ

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ ГЕРОЙ, СССР-эй ЛЕТЧИК-КОСМОНАВТ НҮХЭР А. А. СЕРЕБРОВЫЕ ЛЕНИНЭЙ ОРДЕНООР ШАГНАХА ТУХАЙ

«Союз Т-8» гэжэ замбуулинай онгосоор ниидэһэнэйнь, тиихэдээ эрэлхэг зориг ба баатаршалга гаргаһанайнь түлөө Советскэ Союзай Герой, СССР-эй летчик-космонавт нүхэр **Серебров Александр Александровичые** Ленинэй орденоор шагнаха.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Ю. АНДРОПОВ.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль.
1983 оной июлиин 6.

СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ

УКАЗ

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ ГЕРОЙ, СССР-эй ЛЕТЧИК-КОСМОНАВТ НҮХЭР Г. М. СТРЕКАЛОВЫЕ ЛЕНИНЭЙ ОРДЕНООР ШАГНАХА ТУХАЙ

«Союз Т-8» гэжэ замбуулинай онгосоор ниидэһэнэйнь, тиихэдээ эрэлхэг зориг ба баатаршалга гаргаһанайнь түлөө Советскэ Союзай Герой, СССР-эй летчик-космонавт нүхэр **Стрекалов Геннадий Михайловичые** Ленинэй орденоор шагнаха.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Ю. АНДРОПОВ.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль.
1983 оной июлиин 6.

СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ

УКАЗ

НҮХЭР В. Г. ТИТОВТО «СССР-эй ЛЕТЧИК-КОСМОНАВТ» ГЭҺЭН НЭРЭ ЗЭРГЭ ОЛГОХО ТУХАЙ

«Союз Т-8» гэжэ замбуулинай онгосоор ниидэһэнэйнь түлөө нүхэр **Титов Владимир Георгиевичто** «СССР-эй летчик-космонавт» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Ю. АНДРОПОВ.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль.
1983 оной июлиин 6.

РСФСР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ

УКАЗ

«РСФСР-эй ГАБЬЯАТА МАШИНА БҮТЭЭГШЭ» ГЭҺЭН ХҮНДЭТЭ НЭРЭ ЗЭРГЭ ОЛГОХО ТУХАЙ

Машина бүтээлгын талаар габьяатай байһанайнь түлөө **«РСФСР-эй габьяата машина бүтээгшэ»** гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо:

Буряадай АССР-һээ

Музыка Юрий Владимировичта — стандартнууд болон хэмжэлгын техникын хойноһоо гүрэнэй хиналтын Буряадай лабораториин начальник.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ М. ЯСНОВ.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь Х. НЕШКОВ.

Москва, Кремль.
1983 оной июлиин 6.

МОСКВАҺАА МОРДОБО

ФРГ-гэй Федеральна канцлер Г. Коль Киев ошохоёо июлиин 6-да Москваһаа мордобо. Тэрэ совет хүтэлбэриин уряалаар СССР-тэ ерэһэн байгаа.

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. А. Тихонов, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо, СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министр А. А. Громыко болон бусад тусхай тушаалтад аэродром дээрэ айлшанаа үдэшэбэ.

ФРГ-гэй Федеральна канцлерай орлогшо, гадаадын хэрэгүүдэй министр Г.-Д. Геншер энэл үдэр Бонн ошохоёо мордоо.

(ТАСС).

РЕСПУБЛИКЫМНАЙ АЖАЛАЙ ҮДЭР

...М ЗҮҮЛЖЭЭ ...БШАНАД

...сэн ажалладаг барилгашадай дундаһаа Павел Михайлович Колманов, Виктор Константинович Сосковец гэгшэд онсо шалгарна. Комсомол-залуушуулай бригадын эмхидхэгдэхэһээ хойшо таһалгарлагүй тэрэл коллективтэ ажаллаһандаа нилээд дүршэһэн түрүү барилгашад һая ерэгшэдтэ онол аргаяа заажа тайлбарилхаһаа гадна шэрүүн бэрхэшээлтэ гүн тайгын хүндэ хүшэр гасалание ядамаггүй дабахаар һурган хүмүүжүүлдэг заншалтай.

А. ЦЫРЕНОВ.

...РИ ТАҺАЛДАНАГҮЙ

...феевич Рассадин, Михаил Иванович Колбов гэгшэд эбхэрэн урдаһан хадын горходой уһые шадамар бэрхээр залажа сабшалан дээгүүрэо тараана. Энэ зундаа совхозой луговодууд газараа үбһэ хуряалгын эхилтэр үргэлжэлүүлхээр хараална. Ушарынь хадаа хабарһаа һая болотор хүйтэн байжа, сабшалангай ногоон биратай ургаагүй ха юм. Эдэ үдэрнүүдтэ дулааржа, хаа хаанагүй ногоон жэгдээр ургажа, таһалгаряагүй уһалжа байха хэрэгтэй.

Д. ДАМБАЕВ.

...ХИНҺЭЭ УРАГШАТАЙ

...хойшо 57 тонно сыр, 178 тонно сагаан эдеэ худалдаа юм. Абаһан уялгаяа, хараалһан түсэбөө сүм дүүргэхын түлөө дэлтэрһэн социалис мүрысөөндэ сыр шанагшад Ольга Андреевна Алексеева, Ульяна Анатольевна Ефимова гэгшэд онсо шалгарна.

Дурсагдагша предприятиин коллектив мүнөө хахад жэлэйнгээ түсэбые июлиин 25-да сүм дүүргэхээр ажалланад. Даабариһаа гадуур гурбан тонно сыр, хоёр тонно һүнэй продуктнуудые үйлэдбэрилжэ, хүн зондо худалдахаар шиидэнхэй.

В. РАДНАЕВ.

...ХАЯА ...ЛНА

...хын хартаабхашад һая гаража байһан ургасадаа түрүүшынгээ борнойлго хэбэ. Эндэ дүршэлтэй тракторист Александр Преловский, урданай механизатор Бадма Аюрович Аюшеев, хартаабхашадай звеное даагша Валерий Андреевич Гоппе гэгшэд схэхэн үүргэ дүүргэнэ.

Т. БАДМАЕВА.

ҮДЭР БҮХЭНӨӨ — ҮНДЭР УРГАСАДА

НОГООН ЗУРУУДУУД ЖЭРЫНЭ

Һаяхан ороһон хура бороогой һүүлдэ агаар тунгалаг сэбэр, һэрюухэн, газарай хүрьһэн, ургамал ногоон шинигээр амилан, оршон тойрон уурал баяхадал гэнэ.

Кукурузын зуруудууд хоорондуурхиие элдүүрилжэ ябаһан агрегадай хойноһоо заахашье элһэ тооһон бурьялнагүй. Культиваторай хутаганууд хүрьһэ урматайгаар хаха зуража, үрмэдэһэ ногоое үндэһөөрнь таһа отолон унагаана. Зэргэлүүлэн тариһан кукуруза болон наран сэсэгэй эшэ набша газарһаа өөдэ һөөм ута болонхой, шугамдал сэб сэхэ зуруудууд жэрылдэнэд.

Энэ таряалангай эзэн — хүрбын туршалга-үйлэдбэриин ажахын үнинэй кукурузашан Анатолий Сергеевич Кулаков газарайнгаа захада ерээд, агрегадаа байлгажа, культиваторай шүдэнүүдтэ орёолдсоһон үрмэдэһэ, ногоо абажа хаяна, зуруудууд хоорондуурхи буртаг үбһэнэй хэр сэбэрлэгдэжэ байһые харана.

Тэрэ таби гарамгай наһанай, түбшэн даруу янзын түхэреэн шарайтай, бага энеэбхилһэн нюдэтэй, наранда ангаһандал сайбар шара нидхэтэй хүн. Сула элһэн хүрьһэтэй газарта кукуруза тарижа, жэл бүхэндэ һайн ургаса абадаг гэжэ энэ нүхэрнай үнинэй суутай юм. Жэшээнь, нёдондо А. С. Кулаковой звено гектар бүриһөө дунда зэргээр 170 центнер ногоон намаа суглуулаад, ажахынгаа үнеэн бүхэндэ 11 тонноһоо дээшэ силос бэлэдхэһэн юм. Энээнэй ашаар тэндэхи һаалишад үбэлжэлгын үедэ, мүн үнгэрһэн 6 һарада һү һааха түсэб, даабаряа холо үлүүлээ бшуу.

— Манайш таряалан уһалагдадаггүй хуурай, элһэлиг хүрьһэтэй газар гүб даа. Энээнээ һайнаар үтэгжүүлээд, эгээл таатай саг сооонь үрэһэе барижа, полиёо буртаг үбһэгүй сэбэр байлгаһанай ашаар муу бэшэ ургаса абана гээшэбди, —гэжэ тэрэ хөөрэнэ.

Һүүлэй жэлнүүдтэ эндэхид кукурузынгаа заримынь наран сэсэгтэй холёод, нүгөө заримыень холисогүйгөөр таридаг болонхой. Хэрбээ гандуу уларилтай байжа, кукурузын мууса ургаа һаань, наран сэсэгынь хэзээшье ногоон намаа ехэ үгэнэ ха юм. Харин һайн уларилтай жэлдэ холисогүйгөөр тариһан кукурузань элбэгээр ургажа, эрхим шанартай силос дарагдадаг гээшэ.

— Нигэжэ тогтууритай һайн ургаса абахын тула элдэб онол арга хэрэглэнэбди. Энэ жэлдэ зарим ургасынгаа зуруд хоорондын элдүүрилгые нэгэ-хоёр дахин түргэнөөр хээд, эндэнь горох нэмэжэ туршахамнай. Шииг нойто элбэгтэй байһан мүнөө жэлэй эрхэ байдалда энэ таарамжатай байха гэжэ һанахаар. Юуб гэхэдэ, кукуруза, наран сэсэг, горох, хамтархадаа үдхэн, ехэшье ургаса үгэхэ, силосэй шанар һураггүй һайн, белок ехэтэй болохо зэргэтэй, — гэжэ Анатолий Сергеевич хэлэнэ.

Элһэлиг хүнгэн, һалхинда үлеэгдэжэ муудадаг хүрьһэтэй эндэхи газарта силосэй ургамалнууд зуруд зуруудаар таригдадаг. Жэшээлхэдэ, мүнөө эндэ нэгэ зуруудтань хара таряанай пэгшын ургажа байхадань, нүгөөдэнь кукуруза, наран сэсэгэй эшэ намаа жэрынэ. Ерэхэ жэлдэ тэрэнээ һэлгүүлээд, силосэй ургамалнуудые тариһан газартаа хара таряанай гү, али шэниисын үрэһэ хаяха, харин хара таряанайнгаа орондо кукуруза ургуулха болоно. Тиигэжэ, нэгэдэхеэр, хүрьһэнэй дээрэхи һалхинда үлеэгдэжэ муудахаяа болино, тогтууритай һайн ургаса үгэнэ бшуу. Хоёрдохёор, үтэгжүүлгэ оруулагдаһан үрэжэлтэй хүрьһэтэй газарта хара таряа гү, али шэниисэ тарихадань орооһон ехэ абтана ха юм.

— Таряан ажалые бодомжотой зүбөөр эрхилжэ шадаа һаа, ямаршье муу газарһаа найдамтай һайн ургаса абаха арга бии ааб даа. Саашадаа эндэхи таряанай газарые уһалагдадаг болгохо хүдэлмэри хэгдэжэ, газар доогуур сорго хоолойнууд табигдажа байнхай, — гэжэ нүхэр Кулаков хөөрэнэ.

Тэрэ звенодоо сугтаа хүдэлдэг механизатор Евгений Балданович Эрдынеевтэй хоюулан кукуруза болон наран сэсэгээ июниин 25 болотор тарижа дүүргэһээр бүхы 300 гектар газар дээрэ борной шэрэжэ, буртаг үбһэнэй үндэһэ сэбэрлээ юм. Удаань кукуруза, наран сэсэгэй эшэ набшын һая гаража байхада дахин борнойлоо. Мүнөө тэдэнэйнгээ зуруд хоорондохиие элдүүрилжэ байнхай.

— Хоёр дахин һайнаар борнойлһонойמнай ашаар үрмэдэһэ, ногооной гарасань һураггүй бараг байна. Түрүүн хабар эртэ энэ газартаа гектар бүхэндэнь 2 центнер минеральна үтэгжүүлгэ оруулаад, зуруд хоорондуурнь, хоёрдохёо элдүүрилхэдээ нэгэмүһэн гектарай 2 центнер аммиачна селитрэ оруулнабди, — гэжэ звеное даагша хэлэнэ.

— Энэ жэлдэ гектарай хэды центнер ургаса абаха зорилготойбта? — гэжэ асуубаб.

— Газарай хүрьһэн шииг нойтоор ехэ таһалдаагүй, кукуруза, наран сэсэг яһала муу бэшээр гаража байна. Гансал зааха хүйтэрхэеэ һанаба. Теэд иигээд июль, август соо халуун дулаан байха юм ааб даа, — гэнэ тэрэ.

Байгша ондо энэ звеногойхид таряалангай гектар бүриһөө 200 центнерһээ бага бэшэ ногоон намаа хуряажа, нёдондоной хиһоо 1,5 дахин ехэ силос бэлэдхэхэ гэжэ социалис уялгануд сооо бэшэнхэй.

М. НАМЖИЛОВ.

Загарайн район.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Кукурузашан А. С. Кулаков. Зуруудууд хоорондын элдүүрилгэ хэгдэнэ.

Авторай фото.

БҮХЭ, НАЙДАМТАЙ ТЕХНИКЭ БҮТЭЭН ГАРГАХА

...гай мартын (1965 он) Пленумэй һүүлээрхи үе соо нимэ хубилалта болоо.

Хүдөө ажахын машинануудай болон Мал ажалай машинануудай министерствэнүүдэй мэдэлдэ хэдэн зуугаад конструкторско ба шэнжэлэлгын эмхи зургаанууд, нэгэдэлнүүд ба заводууд бии юм. Тэдэнэй олонхинь һайнаар хангагданхай, тиимэһээ бүтээн гаргаһан продукцинь гүрэнэй шанарай тэмдэгтэй байдаг. Трактор ба хүдөө ажахын машина бүтээлгэдэ — 85, мал ажалай ба тэжээл бэлэдхэлгын машина бүтээлгэдэ 47 нимэ предприяти тоологдоно. Дээгүүр сэгнэлтэдэ хүртэһэн 230 янзын техникэ болон түхеэрэлгэнүүдые тэдэ хүдөө нютагуудта эльгээдэг юм. Хүдөө нютагта эльгээгдэдэг ашаанай бүхы шахуу автомобильнууд стандартын эрилтэһээ дээшээ сэгнэлтэдэ хүртэнэ.

Таряашадай болон малшадай ажалай зэр зэмсэгэй шанарые саашадань һайжаруулха эрилтэ манай урда табигдана. Һайн шанартай машина гү, али түхеэрэлгэ бүтээсэ ехэтэй, ашаг үрэтэй байха, эбдэрэнгүй удаан хүдэлхэ, багаар заһабарилагдаха, ашаглахада зохид байха ёһотой. Эдэ бүгэдэнһөө тэдэнэй ажалай бүтээсэ, заһабарилгын болзор, техническэ талаар хангалгада болон заһабарилгада зорюулагдаха гаргашанууд дулдыдаха байна.

Лихачевой нэрэмжэтэ Москвско автозаводой ашаанай машинануудые бүтээн гаргалгада болон ашаглалгада гаргагдадаг ажалай гаргашануудые хараад үзэе. Машина бүтээлгэдэ гаргашануудай оройдоо хоёр процент, техническэ хангалгада — 35, юрын ба капитальна заһабарилгада — 63 процент хүртэнэ. Мөөртэ һайн тракторнуудые бүтээхэ болон ашаглаха талаар ажалай гаргашануудые нимэрхүүл байна. Тиимэһээ техникые найдамтай бүхөөр бүтээхэ хэрэгтэй. Эндэ ехэ мүнгэн гаргашалагдана бшуу. Машина болон түхеэрэлгэнүүдэй шанарые дээшэлүүлгэдэ хэгдэһэн гаргашанууд хадаа тэдэниие ашаглаха үедэ оло дахин харюулагдаха байна.

Үнэхөөрөөшье, ашаанай машинын 50.000 километр бусадһаа үлүү ябахадань, тракторай 1000 час үлүү хүдэлхэдэнь, заһабарилгын гаргашанууд хорохо бшуу. Инмэл аргаар запас частьнуудые хүсэд хүрэхөөр элбэгжүүлжэ болохо. Тиигээгүй һаа, тэдэ ходо дуталдажа байха. Мүнсо тракторнуудай запас частьнуудые хэдэг предприятинуудай хүсэн шэнэ машинануудые бүтээн гаргадаг предприятинуудайхиһаа дүрбэ дахин ехэ болоно. Гэхэтэй хамта запас частьнууд дуталдаһан зандаа.

«Минскэ тракторна завод», «Целиноградсельмаш», «Гомсельмаш» нэгэдэлнүүдэй, Тульска областиин «Смычка» заводой үүсхэлээр хүдөө ажахыда болон индустриин эдеэ хоолой һалбаринуудта хэрэглэгдэхэ техникын техническэ хэмжээе ба шанарые дээшэлүүлхын түлөө мүрысөөн орон доторнай дэлгэрэнхэй. КПСС-эй Центральна Комитет түрүү предприятинуудай үүсхэл һайшаагаа.

Минскэ тракторна завод энэ мүрысөөндэ ехэ амжалта түйлажа, «Эрхим шанартай продукци бүтээн гаргалгада үндэр дүнгүүдые туйлаһанай түлөө» гэһэн ВЦСПС-эй болон Госстандартын дипломдо хүртөө һэн. МТЗ-80/83 түхэлэй тракторнууд ороной эгээн һайн шанартай техникэ болоно гэжэ машина туршажа үзэдэг түбэй станциин мэргэжэлтэд тоолоно. Тэдэ мэдэһэн лэ байха.

8000 час соо найдамтай һайнаар хүдэлхэ тракторнуудые Белоруссиин ниислэл хото гаргадаг юм. Ленинградай «Кировецүүд» баһал нимэ арга боломжотой. Эдэ хилын саанахи эгээн эрхим тракторнуудһаа дутуугүй гэжэ тоологдоно. Владимир хотын трактор бүтээгшэд, Днепропетровскын комбайн бүтээгшэд, Ростовой «Красный Аксай», Алма-Атын «Казтрактородеталь» нэгэдэлнүүд, Душанбедэхи «Таджикгидроагрегат» завод хүдөө нютагта һайн техникэ эльгээнэ. Украинын «Славянскферммаш», «Ковельсельмаш» заводуудай, Белоруссиин «Брестсельмаш» заводой продукци техническэ дээгүүр хэмжээндэ ба һайн шанартайгаар бүтээгдэһэн байдаг.

Гэхэтэй хамта шанар муутай олон техникэ таряашадта эльгээгдэдэг байна. Орооһо ба хартаабха хуряадаг комбайнуудай, хлопок хуряадаг сеялкын, хүрьһэ элдүүрилдэг, лен болон улһа хуряалгын зарим түхеэрэлгэнүүдэй шанар муу гэһэн гомдолнууд олоор ороно.

Энээнһээ уламжалан, машина болон оньһон түхеэрэлгэнүүдые заһабарилжа, механизаторнууд ехэ сагаа гээнэ. Гадуур эгээн халуун хаһада, хүдэлмэриин түлэг дунда энэ саг гээгдэнэ ха юм.

Хүдөө ажахын техникын шанар гансал ашаглагшадай һанаа зобооно, харин заводууд дээрэ детальнуудые хайша хэрэгээр бүтээжэ дадаа, тэдэниие хабсаргаха үедэ техническэ гуримуудые сахилга хинан шалгагданагүй гэжэ һанаһанай хэрэггүй. Техникын шанар тухай асуудал министерствэнүүдэй коллегинүүдэй, бүхэсоюзна нэгэдэлнүүдэй саг үргэлжын анхаралда байдаг юм. Конструкторска бюронуудта, шэнжэлэлгын институдуудта эдэ асуудалнуудые зүбшэн хэлсэдэг. Гэбэшье тусхай нэгэ һалбариин управлени техническэ болон эмхидхэлэй бүхы асуудалнуудые шиидхэхэ аргагүй байдаг гээшэ.

Машинануудай техническэ хэмжээн болон найдамтай бүхэ байлгань материалай шанарһаа ехээр дулдыдана. Машина түмэрөөр хэгдэнэ ха юм. Хилын саанахи фирмэнүүд энэ хэрэгтэ тусгаар һайн шанартай булад үргэнөөр хэрэглэдэг байна. Харин хүдөө ажахын машинануудай министерствын предприятинуудта иимэ булад хэрэгтэй хэмжээнһээ багаар хүртэнэ. Шиинэ, техническэ резинын зүйлнүүд болон электротехникээр хангагшадта хабаатай гомдолнууд баһа олон. Түмэр болбосоруулхада хэрэглэгдэдэг найдамтай һайн түхеэрэлгэнүүд заводуудта хэрэгтэй.

КПСС-эй ЦК-гай болон СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дээрэ дурсагдаһан тогтоол эдэ асуудалнуудые комплексноор шиидхэхэ гэжэ заана. Хүдөө ажахын машина болон түхеэрэлгэнүүдэй техническэ хэмжээе болон шанарые саашадань дээшэлүүлхэ талаар бүхы асуудалнууд тэрээн соо тэмдэглэгдэнхэй. Тэдэниие шиидхэлгэдэ арадай ажахын бүхы һалбаринууд, эрхилхы бүхы органууд хабаадуулагдана.

В. БЕЛЯЕВ,
ТАСС-ай шэнжэлэгшэ.

«...коллективүүдэй гэшүүдэй ажалайнь эдэбхи хэшээлые бүхы хэмжээгээр дээшэлүүлдэг, социалис мүрысөө, ажалда коммунис ёһоор хандахын түлөө хүдэлөө хүгжөөдэг», — гэжэ «Ажалша коллективүүд ба предприятинүүдые, эмхи зургаануудые, организацинуудые залан хүтэлэлгэдэ тэдэнэй үүргые дээшэлүүлхэ тухай» СССР-эй Хуули дотор тэмдэглэгдэбэ.

ҮЗЭЛ СУРТАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИ

ШЭНЭ АРГЫН АША ҮРЭ

КПСС-эй ЦК-гай «Үзэл сурталай, политико-хүмүүжүүлгын хүдэлмэрие саашадаа һайжаруулха тухай» тогтоол гараһаар 3 жэл һаяхан гүйсэбэ. Партиин түс документын эрилтэнүүдые бэелүүлхэ, энэ хүдэлмэри ешаг үрэтэйгөөр эмхидхэхын түлөө оролдон, СССР-эй 60 жэлэй ойн нэрэмжэтэ Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадай партийна организаци болон хүтэлбэрилэгшэд ажалшадые хүмүүжүүлхэ талаар шэнэ онол арганууды бэдэрнэ.

һара бүриин хоёрдохи вторнигой үдэр директорэй дэргэдэ үнгэргэгдэдэг үзэл сурталай планёрко тэдэнэй нэгэн болоно. Хүмүүжүүлгын болон үзэл сурталай-политическэ хүдэлмэриин асуудалаар цехүүдэй начальнигууд дай ажал эбүүлгые тэрэ улам эдэбхитэй, эршэтэй болгоно. Эдэ бүгэдые сэг үргэлжэ анхаадаг зорилготойгоор 1982 оной февральһаа эхилжэ зарлагдаһан энэ планерко дээрэ үйлэдбэриин түсэб болон социалис уялгануудые бэелүүлхэ хэрэгые үзэл сурталаар хангалгын бодото байдал тоб бэйса харагдана. Коллективтээ таарамжатай зохид ёһо заншал нэбтэрүүлхэ тухай энэ хэлэгдэг, мүн энэ хүдэлмэри тухайгаа тоосодог, дүй дүршэлөө халан абалсадаг болонхой.

Үзэл сурталай планеркын урда тээ тусхай комисси хүдэлмэрилдэг юм. Тэрэнэй гэшүүд ээлжээтэ зүблөөндэ харагдаха асуудалаар ниитын эмхинүүдэй ажал хэрэгүүдтэй танилсана, ажалай болон гүрэнэй журам сахилгын байдалые, кадрнуудай ажалһаа гаралга оролтые шэнжэлэн эрхилэнэ, залуу мэргэжэлтэд, мастернууд болон бригадирнуудтай ябуулгадаг хүдэлмэриин дүй дүршэл согсолно. Ажалшадай политическэ, экономическэ, техническэ һуралсал, мүн юрэнхы эрдэмэй һургуулида залуушуулай хэр зэргэ һураха, хабаадажа байһыень хаража үзэнэ. КПСС-эй ЦК-гай тогтоолоор харалагдаһан бүхы эрилтэнүүдые гүйсэд дүүргэхэ бэелүүлхэ гэһэн зорилго комиссиин гэшүүд, планеркодо хабаадагшад урдаа табидаг юм.

Эгээл түрүүшын планерко дээрэ комбинадай' цехүүдтэ ажалай ба гүрэнэй хуули сахилга, кадрнуудые тогтонижуулха хэмжээнүүд харагдаа һэн. Энэ байдалые ажалшадай коллективүүдтэ ошожо шалгаһан хүнүүд эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй һүүлээр үгэ хэлээ. Тиигэжэ олон алдуу эндүүнүүд, дутуу дунда'нууд элирхэйлэгдэбэ. Жэшээнь, ажалай журам эбдэһэн, гүрэнэй хуули хазагайруулһан зарим хүнүүд миин орхигдоошодог гү, али коллективтээ шүүмжэлэгдэдэггүй, ямаршье хэлэлтэ, абадаггүй байшоо. Ниитын организацинуудшье эдэ үйлэ хэрэгүүдые ёһотоор анхардаггүй һэн. Планеркодо үгэ хэлэһэн комбинадай директор М. И. Семенов, парткомой секретарь В. Г. Лаптев, профкомой түрүүлэгшэ А. Ф. Ваганов болон бусад бүхы дутагдалнуудые усадхаха бодото хэмжээнүүдые дурадхаһан юм.

Тэрэ гэхэдэ планерко дээрэ үгтэһэн даабаринуудые бэелүүлжэ байһан тухайгаа цехүүдэй начальнигууд дэлгэрэнгы тоосоо. Энэ бүгэдын ашаар 1982 ондо комбинадта хүдэлмэриин саг гээхэ ябадал 20 процентээр доошолһон байна. Харин байгша оной гурбан һарада, нёдондо жэлэй энэ үеынхитэй сасуулбал, гээгдэһэн саг гарахагүй ушар 46 процентээр бага болоо. Мүн хүдэлмэриин саг гээгдэдэй, хуули гурим эбдэгшэдэй тоо үсөөрбэ. Ниитын эмхинүүд— журам бэхижүүлхэ совет, архидалга усадхаха талаар ниитын бюро, нүхэдэй сүүд яһала һайнаар, холын харааг түсэбтэйгөөр хүдэлнэ. Гурим журам хазагайруулагшад цехүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй зүгһөө гэм зэмэеэ амсана, элдэб янзаар хэлэгдэнэ. Мүнөө муу ажал гаргаһан, хүдэлмэриин саг гээһэн хүн бүхэн миин мартагдана, орхигдоногүй. Ажалай болон ниитын журам эбдэхэгүйн тула һургалзамжын хүдэлмэри улам үргэлжэ ябуулагдана.

Комбинадай залуушуулай дунда хүмүүжүүлгын хүдэлмэри һулаар ябуулагдана гэжэ нёдондо жэлэй эхиндэ элирхэйлэгдэһэн һэн. Юуб гэхэдэ, залуу хүдэлмэрилэгшэд ажалай, ниитын журам эбдэдэг, удааһан цехэдэ хүдэлдэг байһан, тэдэниие шефтэдэ абаха, залуушуулай дунда һургуулинуудые хэшээлнүүдые ябуулха хэрэгүүд харахалдаг байгаа. Тиимэһээ 1982 оной май һарада үнгэрһэн үзэл сурталай планерко дээрэ залуушуулай дунда хүмүүжүүлгын хүдэлмэриин байдал, тэдэниие шефтэ абалгын хэрэг харагдаа. Энэ үедэ, һурган хүмүүжүүлэгшэ болон залуушуулые һургаха наһамжалһан тухай асуудал хараһан байна. Түс асуудалаар тиимэдэ тодорхой хэмжээ ябуулганууд баталагдажа, тэдэниие бэелүүлхэ хүдэлмэри үдэр бүриин хиналтада абтаа һэн. Цехүүдэй залуушуулай дунда энэ хүдэлмэри эрхилхэ комиссинуудай эдэбхи үүсхэл дээшэлүүлэгдэжэ, һурган хүмүүжүүлэгшэдэй соведэй түсэбүүд шэнжэлэгдэн табигдаба. Мүнөө эдэ эрилтэнүүд урагшатайгаар дүүргэгдэнэ. Залуушуулай дунда журам, хуули ёһо эбдэгшэд үсөөрөө. һурган хүмүүжүүлэгшэ залуу хүдэлмэришэн хоёр хоорондоо хэлсээ баталаад ажаллана, һуралсана, ажаһуудалай асуудалнуудые шиидхэнэ,. КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй «Залуушуулые юрэнхы дунда эрдэмтэй болгохо хэрэг түгээсхэхэ тухай» тогтоол яһала урагшатайгаар бэелүүлэгдэнэ. Түрүүшын тобшололнуудые иимэ ушар гэршэлнэ. 1983 оной январь соо Буряадай облсовпрофой тусхай комисси Закаменск хотодо ерэжэ, комбинадай һурган хүмүүжүүлэгшэдэй хүдэлмэри шалгаһан юм. Профсоюзуудай областной соведэй мартын 24-нэй тогтоолоор манай комбинадай һурган хүмүүжүүлгын ажал һайшаагдажа, дүй дүршэлыемнай республикын бусад профсоюзай обкомуудай ба профкомуудай хүдэлмэридэ үргэнөөр нэбтэрүүлхэ тухай дурадхагдаа бэлэй.

1982 ондо, мүн энэ жэлэй түрүүшын дүрбэн һара соо үзэл сурталай планеркодо хэдэн олон асуудалнууд түсэбэй ёһоор харагдаба. Мастернууд болон залуу мэргэжэлтэдэй эрхилдэг хүдэлмэриин байдал, ажалшадай зунай амаралтые эмхидхэлгэ, олониитын спортын, соёлой асуудалнуудаар хэмжээ ябуулганууд, социалис мүрысөө эмхидхэлгэ, бригадирнуудай хүдэлмэри ба хамтын подряд нэбтэрүүлгэ гэхэ мэтэ асуудалнууд планёрко дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ.

Аша туһатай планёрконуудые үнгэргэлгөөр дүй дүршэл согсологдоно. Саашадаа ажалай, ниитын журам бэхижүүлгэдэ, үйлэдбэрие эршэдхэлгэдэ, ажалша коллективүүдые залан хүтэлбэрилгэдэ тэрэ ехэ нүлөөтэй. Жэшээ болгон, һүүлшын үзэл сурталай планеркые дурдая. һаяхан «Уралан нарижуулгын, техническэ уран бэлигтэнэй зохёохы ажал ябуулгые эмхидхэлгын байдал, 1983 ондо комбинадай инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй хубиин зохёон байгуулхы ажалай түсэбүүд тухай» асуудал харагдаа. Планёркодо бэлэдхэлэй үедэ энэ талаар ехэ дутагдалнууд тодоруулагдаһан байна. Нэн түрүүн, 1982 оной туршада инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй техническэ зохёохы ажал ябуулгын хубиин түсэбүүдые дүүргэлтын дүнгүүд нэгэшье цехтэ согсологдоогүй, олон инженер болон техникүүд 1983 ондо бэелүүлхэ иимэ түсэб үшөө табяагүй байба.

Планёркодо Баян-Голой энергоцехэй начальник С. Ф. Строев, ахамад инженер С. С. Мункуев гэгшэд шангаар шүүмжэлэгдээ. Юундэб гэхэдэ, энэ болотор тэдэнэй хүтэлбэрилдэг инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд зохёохы ажалай хубиин түсэб табяагүй байшоо. Мүн энэ талаар Ч. Б. Шагдуров, А. Д. Ламаев, Холтоһоной уурхайһаа П. А. Костылев, А. А. Марьясов гэгшэдтэ шанга донгодолго хэгдэбэ.

Комбинадай управлениин техническэ таһагай зүгһөө (начальнигынь И. М. Подскребышев), НТО-гой ба ВОИР-ай хүдэлмэри ёһотоор хинагданагүй, инженерно-техническэ зохёохы ажалда, уралан нарижуулгада мэргэжэлтэд олоор хабаадуулагданагүй гэжэ заагдаа. Тиин комбинадай ИТР-эй зохёохы ажалайнь эдэбхи хэшээлые дээшэлүүлхэ эрхэ нүхэсэл байгуулха тушаа хэмжээнүүд баталагдаа. Жэлэй хүдэлмэриин дүнгөөр хубиингаа зохёон байгуулхы түсэб дүүргэһэн инженер, техникүүдтэ үгтэдэг мүнгэн шангай хэмжээе дээшэлүүлхэ, бирагүй һулаар хүдэлһэн мэргэжэлтэдэй абаха нэмэлтэ түлбэри доошолуулха гэһэн дурадхал комбинадай дирекциин болон профкомой үзэмжэдэ табигдаһан байна.

һүүлэй үедэ планерконуудые зарим цехүүдтэ ошожо, тэндэ үнгэргэхэ дүй дүршэл хэрэглэгдэнэ. Февраль һарада Холтоһоной уурхайда тиимэ зүблөөн үнгэргэгдэжэ, эндэхи мэргэжэлтэд, бүхы шатын хүтэлбэрилэгшэд хабаадалсаба.

Үйлэдбэрие эршэдхэхэ, эрдэм ухаанай-техническэ дэбжэлтые түргэдхэхэ, ниитын ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ, коллективүүдэй гэшүүдэй үүсхэл ба эдэбхиие, техническэ талаар зохёохы ажалда олоороо хабаадаха ябадал һайжаруулха асуудалнуудые шиидхэхэ зорилготойбди. Тиимэһээ ажалшадай дунда үзэл сурталай хүдэлмэри эрхим һайнаар эмхидхэхэ эрилтэ партиин һүүлшын документнүүд, ажалша коллективүүд тухай СССР-эй Хуули табина. Комбинадай цехүүдтэ байгуулагдаһан ниитын эмхинүүдэй хоорондоо холбоотой, эдэбхитэйгээр хүдэлмэрилжэ, үйлэдбэриин үндэр дүнгүүдые туйлаха, коллективүүдэй дунда таарамжатай зохид сэдьхэл бодолой эрхэ байдал тогтоохо, үзэл сурталай бүхы хүдэлмэрие нэгэ түбһөө хүтэлбэрилхэ шэглэл хараалагдаба.

һара бүридэ директорэй дэргэдэ үнгэргэгдэдэг планерко комбинадай хүтэлбэриин эмхидхэлэй хүдэлмэриин дутагдалнуудые даруй усадхалгада туһа хүргэжэ, саашадаашье тэрэнэй үүргэ дээшэлхэ байха. Илангаяа мүнөө үедэ КПСС-эй ЦК-гай июлиин (1983 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые «ажалша коллективүүд ба предприятинүүдые, эмхи зургаануудые, организацинуудые залан хүтэлэлгэдэ тэдэнэй үүргые дээшэлүүлхэ тухай» СССР-эй Хуулиие бодото дээрэнь бэелүүлэн, ойлгууламжын, хүмүүжүүлгын хүдэлмэри улам һайжаруулагдаха ёһотой.

С. ПОПОВ,
Кадрнуудай талаар Зэдын комбинадай директорэй туһалагша.

АМЖАЛТЫН ОРЬЁЛ

1977 ондо Юрий Цыретаров Надя һамгантаяа залуу хонидой отара даажа абаа бэлэй. Дүй дүршэлөөр багабди гэжэ тэдэнэр айгаагүй. Юуб гэхэдэ, хажуудань Надиин эхэ — Тельманэй нэрэмжэтэ совхозой Һүтэйн отделениин үнинэй хонишон, энэ хүдэлмэридэ наһанайнгаа олохон жэлнүүдые зорюулһан Цыпилма Цагадаевна Ринчинова байгаа ха юм. Түрүүшын үедэ отара дээрэ хэгдэһэн бүхы юумэн Цыпилма Цагадаевнагай зүбшэл заабаряар, хүтэлбэри доронь бүтээгдэдэг һэн. Энэньшье ойлгосотой ааб даа. Гэбэшье Юра ажалайнгаа бүхы талаар һонирходог, юумэ мэдэжэ, ойлгожо абаха гэжэ оролдодог бэлэй.

Ажал хүдэлмэриин үдэр бүриин юрьеэн соогуур тэрэ жэлшье үнгэржэ, хонидынь түрүүшынхеэ искусственна аргаар үрэжүүлэгдэбэ. Хонишод үбэлжэлгэдэ, түл абалгынгаа халуун хаһада яһала бэлдээ. Тэдэнэр иимэ хүдэлмэриин ашаар лэ түрүүшынгээ түл абалгые яһала урагшатай һайнаар үнгэргэжэ, 100 эхэ хониин бүриһөө 85 хурьга абажа, бүриин бүтэнөөр хабарай зүлгэ ногоондо гаргаа һэн. Хонишод хурьга абалгые өөһэдынгөө хүсөөр шахуу үнгэргэжэ нилээд тухашарһан, үргэһэ ноир мэдэхэгүй ажаллажа гараһан юм. Юра тэрэ үбэл хонишоной ажалай хүшэр хүндые бэе дээрээ ойлгожо абаа, гэбэшье шэлэһэн мэргэжэлээ һэлгэхэ, ондоо ажалда орохо гэһэн бодол тэрэнэй ой ухаанда ороогүй бшуу. Тиигэжэ залуу хонишод түрүүшын жэлдэ муу бэшэ үрэ дүнгүүдые туйлаа. 100-һаа 85 хурьган абтаа, нооһоной, нэмэлтэ шэгнүүрэй түсэбүүд гүйсэд дүүргэгдээ. Түрүүшынгөө амжалтаар урмашаһан залуу хонишодшье ажалдаа бүри оролдосотойгоор, нэтэрүүгээр шармайн ороо һэн.

Нигэжэл ахалагша хонишон Ю. Цыретаровай бригада жэл бүри үрэ дүнгүүдээ дээшэлүүлжэ эхилбэ. Байн байн Юра Надя хоёрой дүй дүршэл, мэргэжэл шадабари баяжан, тэдэнэр өөһэдөө отараяа гүйсэд даажа абаһан байна.

Юра һонор, һүбэлгэн, бүхы юумэ бэлэхэнээр хадуугаадхидаг хүн юм. Энэ шэнжэ шанарынь хонишоной мэргэжэл богони болзор соо шудалха хэрэгтэнь ехэ туһа хүргөө бшуу.

Хонишоноор хүдэлжэ эхилһэн сагһаа хойшо удангүй Цыретаровай бригадын гэшүүд 100 эхэ хониин бүриһөө 95 хурьга абажа, гарза хоролтогүйгөөр түлжүүлһэн намтартай. Тиигэжэл тэдэнэр хонишон бүхэнэй һанаһан, хүсэһэн эрмэлзэлдэ — зуунһаа зуун хурьга абаха гэһэн зорилгодо — дүтэлжэ шадаһан байдаг.

Үнгэрһэн 1982—1983 онуудай түл абалгын үедэ хонишод одоошье һанаһандаа хүрөө юм. Түрүүшынхеэ хурьгалһан зуун эхэ хониин бүриһөө 100 хурьган абтаба.

Байгша оной үбэлжэлгэдэ, түл абалгада Цыретаровтан эртээнһээ бэлдэжэ эхилээ һэн. Надежда Цыретарова техник-үрэжүүлэгшын мэргэжэл шудалжа, түрүүшынхеэ үрэжүүлгэ һайн шанартайгаар хэхын тула ехэ оролдоо. Хонидой хурьгалжа эхилхэдэ, отделениин хүтэлбэрилэгшэд найдамтай һайн, оролдосотой бэрхэ хурьгашадые отарадань эльгээбэ. Нигэжэл байгша ондо залуу хонишодой зургаан жэлэй үсэд нэтэрүү ажалынь ашаяа ха-

Намсарай Бодиев — Хоринни районой Үдын совхозой Баруун-Хасууртайн отделенидэ олон жэлэй туршада механизатораар хүдэлнэ Совхозой ажалай түрүүшүүлэй нэгэн Намсарай Бодиев хүдоо ажахын таряа тарилга, хуряалга, үбһэ тэжээл бэлэдхэлгэ гэхэ мэтэ бүхы халуун хаһануудта эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг байна. Намсарай Бодиев — дээдэ мэргэжэлтэй механизатор. Оньһон техникэдэ дуратай тэрэнэй трактор һайн харууһатай заһабарида гэжэ нэгэтэшье һаатажа байдаггүй.

МҮРЫСӨӨНЭЙ ТҮРҮҮ ЗЭРГЭДЭ

ОЛОНОЙ МАГТААЛ

Тэрэ үглөөгүүр хамаһаа урид бодоһон Евгения Петровна Перевозникова абаһаар гэр тойронхи ажалаа яаралтайханаар хэжэ дүүргээд, һаалиингаа фермэ тээшэ гэшхэлбэ. Огторгой үүлэгүй сэлмэг, тэнгэриин хаяа уняартан хүхэрнэ. Хирэ-хирэ болоод лэ мүнгэн хашарһата номин сэнхир Байгал далай тээһээ һулаханаар аад, хүйтэхэнөөр һэбшээлжэ, амилхада агаар сэбэр, хүнгэн шэнгеэр үзэгдэнэ. Тэрэ фермынгээ улаан буланда орожо, һүниин харуулшан эхэнэртэй энэ тэрэ юумэн тухай хөөрэлдэжэ нилээд удаахан һууба. Сагайшье үнгэрхэнь түргэн даа. Уданшьегүй һаалишад хойно хойноһоо һубарин ерэжэ халаадаа үмдэжэ гуталаа һэлгэнэд.

Бултадаа сугларжа үнеэдээ һаахеэа улаан буланһаа зэргэ гараһан һаалишад малай уужам салуу байра соо ороһоор тарашабад. Евгения Перевозникова абаһаар өөрынгөө бүлэг үнеэдые анхаралтайгаар тойрон ябажа хараһанай һүүлээр эгээл захын томо шара сагаан үнеэндэ дүтэлжэ, хондолой дээрэһээнь аргаахан эльбээд, үргэжэ асарһан аппаратураяа дэлэнгэйнь ута хүхэнүүдтэ тааруулан углана. Удаань машинаяа хүдэлгэхэдэнь һү һаадаг аппаратура һулаханаар аад, нэгэ жэгдэхэнээр шэнхинэжэ захалба. Эгээл энэ үедэ байра соохи һүрэг үнеэд һаалгаха сагайнгаа хүрэжэ ерэһые мэдэһэн юумэндэл хүл дээрээ бодожо, үүгэнэлдэн хибэдэһээ яаралгүйхэн маамар-маамар жажалха юм.

Евгения Петровна түрүүшынгээ үнеэнэй һаагдажа байха үедэнь зэргэлэн уяатай гунжанай дэлэн бүлеэдхэгдэһэн сэбэр үһаар угаагаад, хуурай сагаан бүдөөр аргаахан аршана. Шара сагаан үнеэнэйнгээ һаагдажа дүүрэхэдэнь аппаратурыень хүхэнһөөнь мулталжа абаад үнөөхи гунжанайнгаа хүхэндэ угалба. һүүлээрнь сэбэр хүнэгөө абаад, машинаар һааһан үнеэнэйнгээ дэлэн соохи һү үлөөнгүй шобторон һаана. Иигэжэ бүхы үнеэдээ һааһаар байтарынь сагшье үнгэршэбэ хэбэртэй, һаалишад һү тушаажа абадаг таһалга тээшэ нэгэ-нэгээрээ һубарижа захалба.

Даажа абаһан бүлэг үнеэдээ һаажа дүүргэһээр һүеэ фермын тоо бүридхэгшэдэ тушаажа, шанарыень тодорхойлуулһанай һүүлээр бүхы аппаратураяа, шүүрээ, хүнэг, амһартаяа угаажа сэбэрлэнэ. Удаань фермын бүхы һаалишадтал адли үхэршэдэй асаржа оруулһан силос үнеэдтээ хубаарилан үгэнэ. Тиихэдээ Евгения Перевозникова һү шэмэтэй үнеэдтээ тэжээлыень ехэхэнээр үгэнэ.

— Үхэршэднай үнеэдтэмнай тэжээл үгэхэ, аргал шабааһанһаа сэбэрлэхэ уялгатай юм. Урдандаа тэдэнэртэ найдаад байдаг аад, нёдондоной үбэлжэлгэһөө хойшо һайн дураараа хамһалсанабди. Энэмнай өөһэдтэмнай һайн байгаа. Нэн түрүүлэн үнеэдэймнай һү шэмэ эрид дээшэлээ. һаалишад үхэршэдтэл адли бэшэ гээшэ. Ямар үнеэдэйнгээ һү шэмэтэй байһыень һайн мэдэхэ тула тэжээлыень зүбөөр хубаарилжа үгэнэ ха юм. Мүнөө һаалишан бүхэн асарагдаһан тэжээлыень өөһэдөө малдаа хубаарилжа үгэхые эрмэлзэдэг болонхой, — гэжэ үнинэй һаалишан Евгения Петровна хөөрэнэ.

Бүхы ажалаа хэжэ дүүргэһэн шубуунай фабрикын түс фермын һаалишадай Кабанск һууриндахи соёлой байшан соо ерэхэдэнь, Байгалай ОПХ-гай арбаад һаалишан, мэргэжэлтэд, фермые даагшад сугларанхай байба. Үнеэн бүриһөө жэлдээ 3000 килограммһаа бага бэшэ һү һааһан районой һаалишадай заншалта уулзалгада хабаадалсахаяа бүхы коллективэзрээ ерэһэн эдэнэр хүршэ ажахынгаа түлөөлэгшэдтэй уулзажа һониноо хөөрэлдэнэд. Жэл бүхэндэ үнгэргэгдэдэг заншалта энэ уулзалгада заабол хабаадалсадаг Евгения Петровна Перевозникова район дотор гурбан мянгантанай хэр зэргэ олошорһые мэдэжэ абахын тула районой «Байкальские огни» газетын редакторые һэмээхэн хараашална. Уданшьегүй үнинэй танил болошоһон редактор Павел Иванович Григорьевые олоной дунда обёорһоор дүтэлжэ асууха-дань:

— Нёдондонойхиһоо олошороо. «Шергинский», Оймороой, Хандалиин совхозуудһаа һаалишад ерэхэ, — гэжэ харюусаад, Павел Иванович Кабанскын РАПО-гой ахамад зоотехнигтэй хамта саашалаа бэлэй.

Энэ уулзалга урдынхиһаа һонирхолтойгоор үнгэрхэ гэжэ бодомжолһон Евгения Перевозникова сугларагшадай урда юун тухай хөөрэхэеэ уридшалан шэбшэжэ һуугаа һэн.

Колесовско һаалиин хоёрдохи фермэдэ һаалишанаар ажаллахаяа ерэхэдэнь үнинэй һаалишад өөһэд хоорондоо баярлабашье, урид эндэ ажаллаһан басагадтал адли жэл тухай хүдэлөөд, дураа гутахадаа Сэлэнгын ЦКК гү, али Тимлюйн цементын заводто заабол ошохо гэлсэдэг бэлэй. Теэд Евгения Петровна хоёрдохи, гурбадахи жэлээ ажаллахадаашье фермэдэ һаалишанаар хүдэлмэрилхэдэ хүшэр хүндэ гэжэ хэндэшье хэлээгүй. Дуугайхан аад, хүнэй хэлэһэн соо ябадаг энэ басаганда һаалишад бултадаа али болохоор туһалхые оролдоошо һэн. Теэд залуу һаалишан Евгения дүршэлтэйшүүлэй зүбшэл, заабариие хүндэтэйгөөр хүлеэн абажа, аха нүхэдтөө онсо анхаралтайгаар хандадаг бэлэй.

Тэрэ гэһэнһээ хойшо он жэлнүүд үһанай урасхал мэтэ үнгэрөө. Мүнөө Евгения Перевозникова коллектив соо эгээл үнинэй һаалишадай нэгэн болонхой. Тэрэ фермэдэ ерэһэн залуу һаалишадта али болохоор туһалдаг, зүбшэл заабари үгэдэг заншалтай.

Жэл бүхэндэ үнеэн бүриһөө һү ехээр һааха гээшэ бэлэн хэрэг бэшэ. Юһэдэхи арбадахи табан жэлнүүдтэ ган гасуурай хүшэр хүндэ бэрхэшээлнүүдые тэсэмгэйгээр дабажа гарахаһаа гадна үнеэдэйнгээ һү шэмые хэзээдэшье доошолуулаагүй Евгения Петровна районойнгоо һаалишадай дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ жэншэдгүй эрхимлэдэг байгаа. 1980 ондо хэды ган гасуур байбашье һаань, үнеэн бүриһөө 4006 килограмм һү һааһан һаа, 1981 ондо үнеэн бүхэнһөө 4377 килограмм гэхэ гү, али район дотороо эгээн түрүүлэн дүн хамта 100 гаран тонно һү һаажа суурхаа бэлэй. Энэ илалтань СССР-эй ВДНХ-да үндэрөөр сэгнэгдэжэ, Евгения Петровна Перевозникова ВДНХ-гай Хүндэлэлэй диплоор, «Москвич-412» түхэлэй хүнгэн автомашинаар шагнагдаа һэн.

һаалиин фермэдэ гуша гаран жэлэй туршада ажаллаһан Евгения Петровнада элдэб олон ушар тохёолдоһон лэ байха. Зарим жэлдэ үбһэ тэжээлээршье гүйсэд хангагданхай байһан аад, һү һаалияа һанаһанда хүрэмөөр дээшэлүүлжэ шадахагүй ушар байһал үзэгдэдэг. Үнеэдэй олоороо тугаллаад, һү һаалиин одоол жэгдэхэнээр дээшэлжэ байха үедэ үбшэ хабшанһаа гү, али гэнэ усалһаа ямар нэгэн һүтэй үнеэгээ голодоһондо гаргаха ушар дайралдаха. Энэ үедэ һаалишан голодоһондо гаргагдаһан үнеэнэйнгээ орондо түрүүшынхиеэ тугаллаха гунжа нэмэжэ абаал юм бэзэ. Теэд тэрэ гунжанинь голодоһондо гаргагдаһан үнеэндэл адли һү шэмэтэй байхагүй бшуу. Зарим жэлдэ орондонь абахаар тугаллаха гунжаншье ажахыдань үгы байжа магадгүй юм. Хэрбээ иимэ байдалай ушарбал, абаһан уялгаһаа байха хараалһан түсэбөөшье дүүргэхэнь бэрхэтэй байдаг.

— һаалишан гээшэ гансал үнеэнэй хүхэ шобтороод байха ёһогүй юм. Үнеэдэй һү шэмые яагаад дээшэлүүлхэ тухайгаа яһала бодомжолхо зэргэтэй. Мүн жэлдээ хэды үнеэнэйнгээ голодоһондо гаргагдаха байһыень уридшалан багсааха шадабари хэрэгтэй. Энээниие зүбөөр тодорхойлһон һаалишан түсэбөө, абаһан социалис уялгаяа заабол бэелүүлдэг гээшэ. Иимэ бодолтой һаалишад холын хараатайгаар олон гунжа даажа абаад, һү шэмэтэй үнеэн болохоор залхуурангүй харууһалдаг заншалтай,—гэжэ Евгения Перевозникова дэлгэрэнгыгээр хөөрөө бэлэй.

Арбан нэгэдэхи табан жэлэй хоердохи жэлдэ тэрэ үнеэн бүриһөө 3866 килограмм һү һаажа, түрүүшүүлэй зэргэдэ дахяад гараа. Урда мэтэ заншалта шанда хүртөөгүйшье һаа, уулзалгада хабаадаха эрхэтэй байба бшуу.

Хүн бүхэн амжалта туйлан урагшатай ябаха бүреэ улам зоригжодог ха юм. Евгения Перевозникова үнеэдэй һү шэмые бүри дээшэлүүлхын тула зоотехническэ заабаринуудые наринаар сахидаг болонхой. Илангаяа ямар үнеэнэйнгээ хэды шэнээн һү үгэдэгые наринаар тодорхойлоод, һү шэмээ доошолуулжа байһан үнеэдээ заабол гунжануудаар һэлгэдэг заншалтай. Энэнь ехэхэн дабшалта мүн. Урдандаа тэрэ хүгшэрһэн үнеэдээ голодоһондо гаргахаяа хайрлажа гү, али тэрэ үнеэмни шэнэ гунжанһаа бага һү үгэхэгүй гэһэн баталамжа урдаа баридаг бэлэй. Мүнөө тэрэ һанамжаяа орхинхой. Евгения Петровна эрдэмэй туйлалтануудай али зэргын зүб байһыень өөрынгөө ажалаар элирүүлжэ, бүхы һаалишадта ерээдүйнь амжалтын бата зам заажа үгөө гээшэ.

Үнишье бэшэ һэн. Хэдэн жэлэй саада тээ Евгения Перевозникова тугаллаха гунжануудые шэлэжэ абаха үедэ өөрынгөө бүлэгһөө долоон үнеэ голодоһондо гаргахаар дурадхаа бэлэй. Фермынь, мүн фабрикынь зоотехнигүүд һаалишанай хэлээшэһээ гайхалдан, абаһаар үнэншээгүй һэн. «Мүнөө долоон үнеэ голодоһондо гаргабал, жэлэй дүүрэтэр үшөө хэды үнеэн голодоһондо гаргагдахань гээшэб? Энэшни бүхы бүлэгөө гунжагаар шэнэлхээ шиидээ гээшэ гү?» гэжэ бодомжолһон мэргэжэлтэдынь Евгения Перевозниковада хандажа:

— Энэ дороо эды олон үнеэ ганса танай бүлэгһөө голодоһондо гаргаха гээшэ юун бэ? Иигэжэ байбал малай һүрэг олошоруулха жэлэймнай түсэб дүүргэгдэхэгүйл. Мүнөө танда табан гунжа үгэхэбди. Гурбан үнеэ голодоһондо гаргагты. Бэшэ арга байхагүй,— гэжэ ахамад зоотехник таһа арсаа бэлэй. Эндэ Евгения Перевозникова мэргэжэлтэдтээ өөрынгөө һанамжа хэды ойлгуулжа үгэбэшье, эрилтээ гүйсэд хангаагүй һэн.

Намартаа табан гунжа нэмэжэ абаһан тэрэ үбэлжэлгээ яһала урагшатайгаар дабаад, зунай бэлшээриин харюусалгата хаһын түлэг эхилхэ үедэ нилээд бэрхэшээлдэ ороо һэн. Сагаан эдеэнэй эгээл элбэг жэжэ захалхада һү шэмэтэй дүрбэн үнеэниинь дэлэнгээ хабдажа тухашаруулаа юм. Ветеринарна фельдшер, врачнар дэлэнгэйнь үбшэниие эмшэлхын тула хэды оролдобошье, түргэн саг соо һайн дүн туйлаагүй. Бэлшээриин ногооной эгээл шэмэтэйдэ булаг мэтэ һүтэй үнеэнһээ хахасаһан Евгения Перевозникова зунай һарануудта ехэ һү һаахаар дэлгэрһэн мүрысөөндэ эрхимлэжэ шадаагүй һэн. Түрүү һаалишанайнгаа гэнтэ гээгдэлдэ ороһон ушарые шэнжэлһэн мэргэжэлтэдынь тиихэдэ намар ехэхэн алдуу хэжэ, зэмэтэй байһанаа эндэл ойлгоо бэлэй.

...Евгения Перевозниковагай элдэб бодолдо абтанхай һууха-дань районой газетын редактор П. И. Григорьев уулзалгада хабаадагшадай зүгһөө тэрээндэ хандажа:

— Евгения Петровна, та фермэдээ үнинэй һаалишадай нэгэн гээшэт. Өөрынгөө дүршэл тухай, коллективэйнгээ ажал, саашанхи зорилгонууд тухай тодорхойгоор хөөрэжэ үгыт?—гэбэ.

Евгения Перевозникова нэрэ обогоо дуулаһаар гэнтэ сошон алдабашье бэеэ бариба. Тэрэ абаһаар сугларагшадай урда юун тухай хэлэхэеэ һайн мэдээгүйдөө мэгдэшоод байһанаа һонирхоһон асуудалнуудтнь аргаахан хөөрэжэ, захалаа бэлэй. Ажахы бүхэнһөө ерэһэн түлөөлэгшэд суута һаалишанай хөөрөөе һонирхон шагнажа сэдьхэлээ ханаһандаа «һайнши даа, Петровна» гэжэ сэхэ заал соогоо хандаа һэн.

Олоной урда гаража дүй дүршэлөө, коллективэйнгээ ажалай эмхидхэл, социалис мүрысөөн тухай удаа дараалан хөөрэхэдэнь тэрэнэй сэдьхэлдэ хүнгэн шэнги болоо һэн. Ори гансаараа эрхимлэхые хүсэнгүй, олоной түлөө оролдожол ябадаг заншалтай тэрэнэй сэдьхэжэ ябаһан һанал бодолынь, хүсэл эрмэлзэлынь иигэжэл бэелдэг байжа болоо аалам.

Вл. ЖИГЖИТОВ.
Кабанскын район.

САДТА ХҮМҮҮЖҮҮЛЭГШЭДЭЙ ТОО БОДОЛГО

ХАРЬКОВ. Мүнөө жэлдэ хүүгэдэй саадуудай хүмүүжүүлэгшэд тоо бодолгын номуудые түрүүшынхеэ абаха юм. Эндэхи «Коммунист» гэжэ номой фабрикын полиграфиин хүдэлмэрилэгшэд тэдэниие хэблэжэ эхилээ.

— УССР-эй педагогикын эрдэм-шэнжэлэлгын институдай хүдэлмэрилэгшэдэй бэлдэһэн, багашуулда зорюулагдажа энээнэй урда тээ гараһан туршалгын учебник республикын хэдэ хэдэн областьнуудта шалгалта амжалтатайгаар гараа гээд УССР-эй Гэгээрэлэй министерствэһээ ТАСС-ай корреспондентдэ мэдээсээ. Зургаатай үхибүүдэй наһанай ба ухаанай онсо шэнжэнүүдые хараада абажа, энэ ном зохёогдоһон байна. Номой хуудаһануудай дээрэхи үльгэр домогһоо абтаһан персонажнууд, таабаринууд, орёо бодолнууд арифметикын, алгебрын, геометриин зүйлнүүдтэй холбоотой юм.

Мүнөө жэлдэ Украинын хүүгэдэй саадууд болон бэлэдхэлэй классууд 220 мянган ном абаха. Эдэ номууд ороной олохон булангуудай багшанарые һонирхуулһан байна. Латвида, Молдавида, Дунда Азиин республикануудта иимэ номуудые хэблэжэ эхилхэ юм.

НЭЭЛТЭНҮҮДЫЕ БАГСААМЖАЛНА

Минеральна түүхэй эдэй бүхэсоюзна эрдэм шэнжэлгын институдай Алас-Дурнадахи филиалай эрдэмтэд БАМ-ай Зүүн участогай ашагта малтамалнуудай карта зохёогоо юм. Тэрэнь бүлэг олон мэргэжэлтэдэй олон жэлэй хүдэлмэриин үрэ дүн болоно.

Түмэр замай оршондохи газар дайдада ашагта малтамалнуудай шэнэ уурхайнуудые тухайлан багсаамжалхада, түс карта ехэ үүргэ дүүргэхэ байна гээд институдһаа ТАСС-ай корреспондентдэ тайлбарилһан байна. Шулуун нүүрһэнэй, түмэрэй рудагай, хоморой металлнуудай боксидуудай, барилгын материалнуудай хэбтэшэнүүд тодорхойлогдонхой гээшэ.

БАМ-ай өөрсэ янзын геологическа энциклопеди дотор мэдээжэ уурхайнууд тухай шэнжэлгэнүүд, ерээдүйн объектнүүд тухай шухала мэдээнүүд оруулагданхай. Түмэр зам шадарай уужам ехэ тала дайдада геолог-шэнжэлгын хүдэлмэриин удаан болзорой түсэб табихада тэдэнь шухала хэрэгтэй болохо юм.

Хабаровск.

БҮХЫ МАШИНАНУУД ЭЛЕВАТОР ТЭЭШЭ

ЧИМКЕНТ. Областиин харгы замуудаар орооһо ашаһан машинанууд олоороо гүйлгэлдэнэ. Үйлэдбэриин бусад участогуудһаа эльгээгдэһэн үшөө мянган автопоезд орооһо зөөдэг болоо. Суудхэ бүри 25 мянган тонно шэниисэ, ешмээн гүрэнэй амбаарта оруулагдана.

Бэлэдхэгшэд габшагай һайнаар хүдэлнэ. Бүхы 12 элеватор ба орооһо тушаан абалгын предприятинүүдтэ орооһо буулгахые хүлеэжэ байһан транспортын ээлжээндэ байхань харагданагүй.

—Орооһо тушаан абаха часай графигууд ехэ туһатай байна, — гээд Чимкентын орооһоной продуктнуудай комбинадай директор Н. Мартынюк хэлэнэ. —Дүтэ оршодог ажахынуудһаа ерэдэг 400 автопоездын туд бүхэниие графигаар хараалагдаһан сагтань тушаажа абадаг байнабди. Автотранспорт һаадгүйгөөр хангахые оролдонобди. Нэгэ машинын ашаа

...РАДУУДАЙ АХА ДҮҮГЭЙ БҮЛЭ СОО

...АЛАЙ БАРУУН БЭЕДЭХИ БАЯН ТАЛАДА

...рядай автономито республикые аха дүү ёһоор шефтэжэ абаа һэм шуу. Манай округой районуудта хүдэлхөөр 46 коммунист ерэһэн юм. Тэдэнэр булта партиина, ажахын хүдэлмэриин һургуули гарһан социализмын түлөө үнэн сэхэ тэмсэлшэд байһан ха юм. Хүдөө нютагуудта хамтын ажахы байгуулха хэрэгтэ тэдэнэй габьяа онсо ехэ. Дэмы бэшэ Бооханой районой нэгэ колхоз «Ленинградский рабочий», тиихэдэ нэгэ бригада «Скороход» гэжэ мүнөөшье болотор нэрлэгдэнэ.

Мүнөө үедэ округой дэбисхэр дээрэ 24 колхоз, 41 совхоз тоологдоно. Тэдэ булгадаа хүсэн түгэс техникээр зэбсэглэгдэн томо хэмжээнэй оньһожоруулагдаһан ажахынууд юм. Хэрбээ округой ажахы байгуулагдаһан үетэй — 1937 онтой жэшэхэдэ, трактор паркын хүсэн 32 дахин ургаа. Тиин 100 гектар тарилгын талмай бүхэндэ 197 морикой хүсэн хүртэнэ. Автомашинануудай тоо 20 дахинаар олошороо. Бүхы тосхон, һууринууд электрижүүлэгдэнхэй. Тэрэ үетэй сасуулхада, тарилгын талмай 3,5 дахинаар үргэдхэгдөө юм. Хэрбээ 1937 ондо гектар талмайһаа оройдоол 5,4 центнер тараан хуряагдадаг һаа, 1982 ондо 16,7 центнертэ хүргэгдөө. Тиин 1982 ондо гүрэндэ округнай 153000 тонно үлүүтэй эрхим шанартай орооһо тараа худалдажа амжаа бшуу.

Буряад зоной эрхилдэг заншалта һалбари болохо мал ажалдашье округоймнай ажалшадай туйлаһан амжалтанууд нилээд ехэ. 1937 онтой жэшээлхэдэ, үхэр малай тоо 3 дахин, хонидой тоо 5 дахин дээшэлээ. Адуу малай шэмэ жэлһээ жэлдэ ургажа байнхай. Һү үйлэдбэрилгын юрэнхы хэмжээн 11 дахинаар ехэ болоо. Округой һү һаалиин фермэнүүдтэ оньһожоруулга үргэнөөр нэбтэрүүлэгдэнэ. Мүнөө үедэ бүхы үнеэдэйнь 94 процентнь оньһон аргаар һаагдана. Тиихэдэ 1965 онойхитой жэшэхэдэ, фермэнүүдые комплексноор оньһожоруулга 12,3 дахинаар дээшэлээ гэжэ тэмдэглэлтэй.

Һүүлэй жэлнүүдтэ округой колхоз, совхозуудта хүдөө ажахые хамтадхан томодхохо, мэргэжүүлхэ талаар үргэн хэмжээнэй хүдэлмэри урагшатайгаар ябуулагдана. Округой партийна организаци хүдөө ажахын үйлэдбэрие ашаг үрэ ехэтэй болгохо, продукциин шанар һайжаруулха зорилгоор ехэ тэмсэл эрхилнэ. Тиин коммунистнууд, округой бүхы ажалшад социалис мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлжэ, КПСС-эй ЦК-гай хараалһан ороной Эдеэ хоолой программые бэелүүлгэдэ хубитаяа оруулхын түлөө шармайн оролдоно гээшэ.

Совет засагай жэлнүүдтэ округ дотор промышленность нилээд хүгжөө гэжэ онсолон зааха хэрэгтэй. 1920 ондо округой дэбисхэр дээрэ нэгэшье промышленна предприяти байгаагүй юм. Мүнөө эндэ ашагта малтамал олзоборилгын, түлишын, ой модоной, промышленностиин һалбаринууд бии болонхой. Тиихэдэ һүнэй ба эдэ хоолой промышленностиин предприятинууд үргэдэгдэжэ. Округой 35 промышленна предприятида 6000 гаран хүн ажаллажа, жэл бүри 50 миллион түхэригэй продукци үйлэдбэрилнэ. Энэ бэлэн продукци гансал Совет орон дотороо хизаарлангүй, харин Япон болон КНДР худар эльгээгдэнэ.

Жэл ерэхэ бүри округой-наймай тосхон, һуурин болбосон түхэлтэй болоно байдаг. Хүн зоной ажаһуудал, ажаллаха таатай байдал түгэс хангагдаһан гэжэ хэлэхэдэ, алдуу болохогүй.

Усть-Ордын округой буряад хүн зоной ухаан бодолой хүгжэлтэ, оюун сэдьхэлэйнь дэбжэлтэ хадаа марксизм-ленинизмын үзэл суртал, социалис общественна байгуулалтын илан мандалгын эли бодо гэршэ мүн. Округой экономическа ба социальна талаараа хүгжэлтэһөө сэхэ дулдыдуулагдан, Коммунис партиин хүтэлбэри доро соёлой хубисхал амжалтатайгаар бэелүүлэгдээ юм.

Мүнөө манай округто эрдэм, бэшэггүй хүниие олохогүйт. Совет засагай тогтоһон түрүүшын жэлнүүдһээ эхилжэ һургуулинууд нээгдэһэн, тэндэ түрэл хэлэн дээрэнь бүхы предмедүүдынь заагдадаг болоһон гээшэ. Үшөө 1940 ондо округ доторнай 140 һургуули хүдэлжэ байһан юм. Мүнөө эндэ дүн хамта 246 һургуули, тэрэ тоодо 62 дунда, 27 найман жэлэй һургуулинууд тоологдоно. Тэдэ һургуулинуудай багшанарай диилэнхи олониинь дээдэ һургуулитай гээд тэмдэглэлтэй.

Хэрбээ совет засагай тогтоһон үедэ округ дотор садяасли гэхэ жэшээнэй хүүгэдые хүмүүжүүлхэ эмхи зургаанууд огто үгы байһан һаа, 1937 ондо 65 үхибүүдэй байха хоёр саад эмхидхэгдэһэн юм. Мүнөө үедэ округой саад болон яслинуудта 7000 гаран үхибүүд хүмүүжүүлэгдэнэ.

Тиихэдэ тусхай дунда һургуулитай мэргэжэлтэдые бэлдэдэг хоёр һуралсалай газар— Бооханой багшанарай ба Усть-Ордын медицинскэ училищинууд хүдэлнэ. Хүдөө ажахын мэргэжэлтэдые—тракторист, автомашинын жолоошод, барилгашадые бэлдэхэ хэдэн арбаад мэргэжэлэй-техническэ училищинууд нээгдэнхэй.

Округой ажалшадай оюун бэлигээ, уран шадабарияа хүгжөөхэ бүхы эрхэ нүхэсэл бии болонхой. Хэрбээ 1937 ондо 90 клуб болон соёлой байшан тоологдодог һаа, мүнөө тэдэнь 240-дэ хүрэнхэй. Тосхон, һууринуудтамнай бии 230 библиотекын номой жаса 1 миллион 290 мянган хэһэг болоо гэжэ багсаамжалагдана. Гадна хизаар ороноо шэнжэлхэ музей, окружной научно-методическа түб, хүгжэмэй ба уран һайханай 9 һургуули хүдэлдэг.

Усть-Ордын автономито округой уран һайханай харалгын 16 коллектив «арадай» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй юм. «Баян талын аялга» гэжэ нэрэтэй дуу, хатарайнай ансамбль ГДР-тэ болоһон аман үгын зохёолой уласхоорондын фестивальда амжалтатайгаар бэлиг шадабарияа харуулһан, Монголой Арадай Республикаар гастрольдо ябажа ерэһэн намтартай.

Хүдөө нютагай соёлой хүгжэлтэдэ киногой үүргэ сэгнэшэгүй ехэ гэжэ мэдээжэ. Хэрбээ 1937 ондо округ дотор оройдоол 12 кино табидаг нүүдэл түхеэрэлгэ бии һаа, мүнөө тэдэнэй тоо 247-до хүрэнхэй. Округой ажалшадай бүхы шахуу гэр бүлынхид «сэнхир экран» харадаг ааб даа. Тиихэдэ 6 газетэ барлагдан гарадаг юм. «Ленинэй туг» гэжэ газетэ буряад хэлэн дээрэ хэблэгдэнэ. Окружной радио үдэр бүри ород ба буряад хэлэнүүд дээрэ дамжуулгаяа хэжэ байдаг юм.

Социалис революциин туйлаһан толотомо амжалтануудай нэгэн хадаа үндэһэ яһатадай дундаһаа өөрын интеллигенци байгуулһан ушар мүн. Дээдэ һургуулитай мэргэжэлтэдэйнгээ тоогоор манай округ олонхи капиталис оронуудые холо ахижа гаранхай. Жэшээлбэл, имагтал гансахан Эрхүүгэй буряадуудай дундаһаа 30 шахуу эрдэмэй доктор, 200 гаран эрдэмэй кандидат урган гаранхай. Мүнөө округоймнай ажахын хүтэлбэрилэгшэд болон мэргэжэлтэдэй 90 процентнь дээдэ һургуулитай зон болонхой гэжэ баясан тэмдэглэмээр.

Энэһээ уламжалан, манай гол баялиг болохо хүнүүд, тэдэнэй туйлаһан амжалтанууд тухай хөөрэлтэй. Жэшээ болгожо, 1936 оние дурдая. Тиихэдэ Буряадай Автономито республикын делегациин бүридэлдэ орожо, манай округһоо хэдэн түлөөлэгшэд ороной ниислэл ошоһон юм. Гайхалтай һонин юумэ хараһан, үзэһэн тухайгаа, Москвагай Кремльдэ парти болон правительствын түлөөлэгшэдтэй уулзажа ерэһэн тухайгаа тэдэнэр бүхэли домог хөөрэжэ ерээгшэ бэлэй. Сэхыень хэлэхэдэ, тэдэмнай буруугай бэлшээриһээ саана гаража үзөөгүй зон ябаа ха юм. Харин мүнөө округ доторнай СССР-эй Верховно Соведэй хоёр депутат бии. Нэгэниинь юрын һаалишан, буряад эхэнэр Полина Дмитриевна Дмитриева, нүгөөдэнь—Алайрай районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ Илья Диомидович Дорохов. Ажалдаа үндэр амжалта туйлаһанайнгаа түлөө округой 12 түрүүшүүл Социалис Ажалай Герой гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй. Тэдэнэй тоодо хонишон Матвей Львович Мурусв, комбайнер Иннокентий Николаевич Вязьмин болон бусад бии. Гэхэтэй хамта, ажалай түрүүшүүлэй зэргэдэ элдэб яһатадай түлөөлэгшэд ороно гэжэ баясан тэмдэглэмээр. Алайрай районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой суута комбайнер Г. С. Горщорук—украинец, 100 эхэ хониноо 140 хурьга абаһан Оһын районой «Улейский» совхозой хонишон, Ленинэй ба Ажалай Улаан Тугай ордено кавалер Арсентий Николаевич Петчинов—буряад, нэгэ сезон соо 13495 центнер тараа сохижо амжаһан тэрэл Алайрай районой Куйбышевай нэрэмжэтэ колхозой комбайнер Николай Михайлович Подорожкин ород яһанай байха юм.

Олон яһатадай түлөөлэгшэдэй хүдэлдэг Алайрай районой Ажалай Улаан Тугай ордено Ленинэй нэрэмжэтэ колхозые эндэ жэшээ болгон дурдая. Тэрэниие мүнөөхи СССР-эй Верховно Соведэй депутат, Социалис Ажалай Герой И. Д. Дорохов хүтэлбэрилдэг, партийна организациинь секретарь буряад Г. П. Абашеев юм. Үнгэрһэн жэлдэ колхоз бүхыдөө дунда зэргээр гектар бүриһөө 34,4 центнер тараа хуряаһан байна. Ленинэй ордено Вера Александровна Ковалевагай хүтэлбэрилдэг энэл ажахын Иваническа МТФ-гэй коллектив дунда зэргээр үнеэн бүриһөө 4 мянган килограмм һү һаагаа. Арбадахи табан жэлэй дүнгөөр Алайрай районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, ВЦСПС-эй болон ВЛКСМ-эй ЦК-гай дамжуулгын Улаан тугта хүртэһэн байна.

Юрэдөө манай округой ямаршье ажахые, ямаршье ажалша коллективые абажа харабал, алдар суу гараһан түрүүшүүл захаһаа байха гэжэ баталан хэлэхэ бүхы үндэһэтэйбди. Тиихэдэ тэдэнэрнай элдэб арадай түлөөлэгшэд юм гэжэ үшөө дахин онсолое. Хэрбээ 1937 ондо округ дотор гол түлэб буряадууд ба ородууд ажаһуудаг байгаа һаа, мүнөө 61 үндэһэ яһатадай түлөөлэгшэд тоологдоно. Интернациональна ёһо гурим ажабайдалданшье, гэр бүлэдэншье нэбтэрэнхэй. «Хүн хүнэй—анда, нүхэр ба аха дүү» гэһэн заншал баранай ажабайдалда хүтэлбэрилхы һуури эзэлдэг болоо. Жэл бүри округ доторнай холимол 450—500 бүлэ мүндэлжэ байдаг. Тиин аха дүү арадууд оюун бодолойнгоо талаар нэгэдэлээ гүнзэгырүүлнэ, тэдэнэй соёл ёһо заншал бэе бэедээ нүлөөлэн баяжуулагдана. Жэшээлхэдэ, буряад арадай жонхэни һайндэр «Сурхарбаан» жэл бүри онсо өөрсөөр үнгэргэгдэхэһөө гадна, удхаараа ба формооро интернациональна шэнжэтэй болонхой юм.

...Арбан нэгэдэхи табан жэлэй туршада манай Усть-Ордын округой ажалшадай шиидхэхэ зорилгонууд айхабтар ехэ. 1980 онойхитой жэшэхэдэ, мяха үйлэдбэрилгээ 46 процентээр, һү—28 процентээр, ноохо—19 процентээр дээшэлүүлхэ байнабди. Промышленна продукци бүтээн гаргалга гурбанай нэгээр ургаха хэмжээтэй. Тиихэдэ 300 миллион түхэриг капитальна һомололго ашаглагдаха зэргэтэй юм. Гадна социальна ба политическэ талаар бэелүүлхэ зорилгонуудай дутуугүй ехэшье, харюусалгатайшье гээшэ. Ажалша коллективүүдэй үүргэ дээшэлүүлхэ, социалис демократиин гол ёһонуудые саашадань хүгжөөхэ гэхэ мэтэ шухала хэрэгүүд хараалагдана.

КПСС-эй XXVI съездын, мүн партиин ЦК-гай удаадахи Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдээр зоригжоһон округоймнай ажалшадай эдэ бүхы хараалһан зорилгонуудаа амжалтатайгаар бэелүүлжэ, бүхы совет арадтаяа хамта коммунизмын илалта тээшэ зориг түгэс дабшалтаяа үргэлжэлүүлхэ байһандань бэтэ найданабди.

Р. МИТЕНЕВА,
КПСС-эй Усть-Ордын окружкомой секретарь.

ТАНИИЕ ЯМАРААР ХАНГАНАБ

НЮТАГТАА ХҮНДЭТЭЙ БАСАГАН

Яруунын районой Эгэтын-Адаган участково больницада ороо һаа, урихан шарайтай, түхэреэн харахан нюдэтэй саб гэмэ бэетэй залуухан басагантай уулзажа болохот. Энэ хадаа больницын медицинскэ сестра Гэрэлмаа Дагбаева гээшэ.

1973 ондо Гэрэлмаа нютагайнгаа дунда һургуулиин найман класс эрхимээр дүүргээд, Улаан-Үдын медицинскэ училищида шалгалтагүйгөөр орожо, гурбан жэл хахад соо медицинын хүдэлмэрилэгшэ болохо мэргэжэлээрээ эрхимээр һуража дүүргээд, түрэл нютагаа бусаа һэн.

Тэрэ гэһээр хоёр жэл үнгэрбэ. Энэ хугасаа соо Гэрэлмаа тон һайн мэргэжэлтэн болоһоноо гэршэлжэ шадаа. Ажалдаа шударгы бэрхэ, хэһэн юумэндээ нарин нягта басаганай шэмэглэжэ гаргаһан санбюллетень, тэрэнэй эмхидхэһэн элүүр энхын булан гэхэ мэтые больница, амбулаториһоо гадна холын фермэ, отаранууд дээгүүр, механизаторнуудай хамтын байра соошье хаража болохот. Тэрэ үбшэнтэнэй үбшыень һүжэрөөнгүй, уридшалан һэргылхэ ажалда анхаралаа ехээр хандуулдаг заншалтай юм.

— Гэрэлмаамнай үбшэнтэниие ганса эмээр бэшэ, мүн һайн һайхан үгөөрөө, урин зулгы зангаараа аргалдаг юм,—гэжэ нютагайхидынь омогорходог. Үбгэд, хүгшэдшье, ухи хүүгэдшье гү, али өөрынь тухай наһанай үетэншье байг, Гэрэлмаа хүн бүхэндэ зохидоор хандадаг. Тэрэнэй шэг шарайгаа хубилгажа, олон зан гаргажа байхыень нэгэтэшье харахагүйт.

Больницада ороод, удаан саг соо аргалуулжа байһан зон үхибүүдэй түрэһэн эхэез хүлеэдэгтэл Гэрэлмаагай ажаллаха үдэрые хүлеэжэ, тооложо байдаг. Эдэгэжэ, шэнээ тамир орожо гэртээ бусахадаа, тэдэнэр: —«Һайншни даа, Гэрэлмаа, хирэгүй сэбэрхэн, хилэнгүй арюухан, жаргалтай ябаарай даа!» — гэжэ үреэдэг юм. Энэнь эмшэн басаганда юунһээшье үнэтэй сэнтэй баяр болоно.

Бүри багахан, һургуулида һуража ябаха үедэнь Гэрэлмаагай эсэгэнь, үнинэй багша, ажалай ба дайнай ветеран Радна Доржиевич Дагбаев ехэ хүндөөр үбшэлжэ эхилээ һэн. Тон дүтынгөө, түрэл хүнэйнгөө үбдэжэ, ядажа байхые харахадаа, басаган заабол эмшэн болохоб, хүндэ бүхы наһаараа туһалхаб гэжэ бододог бэлэй. Гэбэшье басаган энэ бодолоо бэелүүлжэ шадаа. Гэрэлмаа уялгата гурбан жэлээ хүдэлөөд, мэргэжэлээ дээшэлүүлхээ медицинскэ институтда орохо хүсэлтэй.

Залуу мэргэжэлтэн өөрынгөө гансахан хүдэлмэриие хараад ябадаг бэшэ, мүн ниитын хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг юм. Ахалагша медсестраһаа гадна, профсоюзна комитедэй, ВЛКСМ-эй комитедэй гэшүүн, мүн нютагайнгаа «Аялга» гэжэ ансамбльда таһалгарлагүйгөөр ябадаг. Инмэл даа, манай нютагай басаган.

Ц-Х. ЖАМЬЯНОВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарһаа) Гэрэлмаа Дагбаева хани басагантаяа.

«БУРЯАД ҮНЭН» газетэдэ бэшэһэнэй һүүлээр

«МАЛАА ТАРЯАЛАНДА БЭЛШЭЭГЭЭД...»

Нимэ гаршагтай сошордомо дохёо байгша оной майн 28-да манай газетэдэ толилогдоо һэн. Арбан нэгэдэхи табан жэлэй гурбадахи жэлдэ орооһо тараанай баян ургаса ургуулхаар дээшэлүүлэгдэһэн социалис уялга абаһан Хоринн совхозой механизаторнууд хабарай тарилгын хүдэлмэриие эмхитэй һайнаар, богони болзорто, шанартайгаар үнгэргэһэн юм. Мүнөө тэдэнэрэй бүтээһэн ажалай хосорон һалаха туйлдаа хүрөөд байһан тушаа халаглан мэдээсэгдэнэ. Ушарынь хадаа совхозой түб болохо Улаан Одон һууриинай дэргэдэ оршодог шэнииеын үргэн ехэ поли дээгүүр айлнуудай үмсын мал үдэр бүхэндэ һүрэгөөрөө бэлшэжэ ябадаг болонхой гэжэ хэлэгдэһэн байгаа.

Хоринн районно Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ А. М. Буэин редакцида нимэ харюу эльгээбэ:

«Танай газетэдэ толилогдоһон сошордомо дохёо соо хэлэгдэһэн баримтанууд зүб байгаа. Ажалшадай депутадуудай Улаан-Одоной сельскэ Соведэй гүйсэдком, Анаагай болон Хоринн совхозуудай дирекци таригдаһан полиние үмсын малай гэшхэхэ ушарые усадхаха талаар шухала хэмжээнүүдые абаа. Тус асуудалаар Улаан-Одон тосхондо ажаһуугшадтай суглаан үнгэргэгдөө, үмсын мал адуулха хүнүүд томилогдоо. Таригдаһан поли үмсын малһаа аршалга сельскэ Соведэй гүйсэдкомой, арадай хинагшадай үдэр бүриин хиналта доро табигданхай».

ҮНЭН СЭХЭ БАЙЛГЫН ТАНГАРИГ

ИВАНОВО. Областиин түбэй бүхы һургуулинуудта революционно алдар солын хэшээлнүүд боложо, комсомолшууд болон пионернүүдэй бүхэсоюзна сбор-маёвко һаяхан үнгэргэгдөө. Тэрэ РСДРП-гэй хоёрдохи съездын 80 жэлэй ойдо зорюулагдаһан байна.

Баяр ёһолол үнгэргэхын тула эндэхи газар дэмы шэлэгдээгүй. Эндэ 1905 оной майн үдэрнүүдтэ Россиин анха түрүүшын хүдэлмэришэн депутадуудай ниитэ городской Совет эмхидхэгдэһэн түүхэтэй. Энэл үдэр үнгэргэгдэһэн «Бидэ революциин үхибүүдбди» гэһэн баярай үдэшэ, революциин суртал бодолнуудта, пролетарска интернационализмда ба совет патриотизмда совет залуушуулай үнэн сэхэ байһанай сэдьхэл хүдэлгэмэ харалга болон тодороо.

(ТАСС).

АРХИНШАДЫЕ ЗАЙЛУУЛЫТ

Хотын хлеботоргын 30-дахи ба «Плодоовощторгын» 3-дахи магазинуудай коллективүүд танда хандана. Юундэ бидэ хамтаржа танда хандаабибди гэхэдэ, хоорондомнай пивэ худалдадаг баар оршодог юм. Тэндэ ябадаг хүнүүд бидэнэй ажалда һаад хэнэ.

Ажалай һүүлээр магазинуудаймнай газаа аргагүй муухай болошоно, тойроод саарһан, тамхинай хаядаһан...

Хилээмэнэйшье, овощиинш магазинай хүдэлмэрилэгшэд баарта «сэнгэһэн» хүнүүдһээ боложо, амгалан ажаллажа байха эрхэ нүхэсэлгүй болонхойбди. Тиимэһээ түргэн манда туһалхыетнай гуйнабди.

Дурсагдаһан магазинуудай наймаалагшад.

ТАСС • АПН • саанаһаа

...ХАЙ КОМИТЕДЭЙ СЕССИ

...юзай һанал бодол дэлхэй дээрэ үргэнөөр дэмжэгдээ.

Комитедэй түрүүлэгшын уялгануудые гүйсэдхэгшэ Р. Крыстосик (Польшо) түрүүшын заседаниие нээхэдээ, конференциие буруушаагшад нэгэл шалтаг дурдана: бүхэдэлхэйн хуралдаае зарлаха гээшэ мүнөө үедэ таарамжагүй байна, ушарынь юуб гэхэдэ, уласхоорондын байдал шахардуу шанга болонхой. Зүгөөр буу зэбсэгүүдые хуряалгын асуудалнууд шахардуу шанга байдалые һулаалха арга олгохо байгаа гээд тэрэ тэмдэглэбэ.

Сэрэгэй бэлэдхэлнүүдые үргэдхэхэ гэһэн аюултай түсэбүүдээ бэелүүлхэдэнь, конференциин шиидхэбэринүүд һаад ушаруулжа болохо гэжэ һанаһан дээрэһээ США болон тэдэнэй НАТО-гай союзнигууд бүтэмжэгүй хараа шэглэл баримтална.

СССР-эй түлөөлэгшэ В. Л. Олеандров комитедэй заседани дээрэ үгэ хэлэхэдээ, конференциие зарлалга, буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые зогсоохо, зэбсэг хэрэгсэлнүүдые хуряаха арга олгохо байна гэжэ мэдүүлбэ.

Буу зэбсэгүүдые хурлаха талаар бүхэдэлхэйн конференциин хэдыдэ зарлагдаха байһан тухай болзорые тодорхойлоод, бэлдэжэ эхилхэ шухала гэжэ СССР-эй түлөөлэгшэ уряалаа.

...АЛА ҮЙЛЭ ХЭРЭГ

...хани барисаан, харилсаа холбоон хүгжэн бэхижээ гээд ТПК-гай ЦК-гай орган тэмдэглэнэ. Уласхоорондын оршон соо манай хоёр орон Азида, бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдал хамгаалхын түлөө, США түрүүтэй империализмын ээрхэг түримхэй политикые зайсуулан сарахын түлөө тэмсэнэ.

КПСС-эй хүтэлбэри доро аха дүү совет арад КПСС-эй XXVI съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлгэдэ ехэ амжалтануудые туйлана, Европодо ба бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдал болон аюулгүй байдал хамгаалхын түлөө дэлхэйн шэнэ дайнай аюулые зайсуулан сарахын түлөө эдэбхитэйгээр тэмсэнэ.

Энэ тэмсэлдээ бүри ехэ амжалтануудые туйлахыень корей арад совет арадта хүсэнэ. Тэдэ совет арадтай хани барисаагаа, бата нэгэдэлээ хүндэлдэг юм. Марксизм-ленинизмын ба пролетарска интернационализмын гол ёһонуудай үндэһэ һуури дээрэ тэдэниие хүгжөөн бэхижүүлхэ байна гэжэ «Нодон синмун» газетэ тэмдэглэнэ.

...ДЭХИ ХӨӨРЭЛДӨӨНҮҮД

...гацинуудай пленарна заседани июлиин 6-да эндэ болобо.

• • •

Стратегическэ буу зэбсэгүүдые хизаарлаха, хороохо тухай хөөрэлдөөнүүдтэ хабаададаг СССР-эй ба США-гай делегацинуудай толгойлогшонорой уулзалга июлиин 6-да эндэ болоо.

ГҮЙСЭД ДҮҮРЭНЭЭР ҺАЙШААНА

БЕРЛИН. Социалис оронуудай партийна ба гүрэнэй хүтэлбэрилхы ажал ябуулагшадай Москвада болоһон уулзалгын дүнгүүдые, СЕПГ-гэй ЦК-гай Генеральна секретарь, ГДР-эй Гүрэнэй Соведэй Түрүүлэгшэ Э. Хонеккер түрүүтэй ГДР-эй делегациин тэрээн дээрэ хэһэн ажал ябуулгые СЕПГ-гэй ЦК-гай Политбюро, ГДР-эй Министрнүүдэй Совет бүримүһэн һайшааба.

Москвада болоһон уулзалгада хабаадагшадай хамтын мэдүүлгэ шухала удха шанартай байна гэжэ СЕПГ-гэй ЦК-гай Политбюро, ГДР-эй Министрнүүдэй Совет тоолоно гээд эндэ толилогдоһон мэдээсэл дотор хэлэгдэнэ. Варшавска Договорто хабаададаг гүрэнүүдэй Прагада баталан абаһан Политическэ декларацитай зохилдуулан, США-гай ба НАТО-гай эгээл ээрхэг түримхэй хүсэнүүдэй милитарис политикые буруу һүргэхын, ядерна дайнай аюулые зайсуулан сарахын, зүүн ба баруун оронуудай хоорондохи хёмороо зуришэлдөөе һуларуулхын, энэ харилсаа холбооe али алиндань ашатай туһатай байлгын харгы замаар хүгжөөхын тула бүхы юумэ хэхые социалис гүрэнүүдэй залан сэхээр шиидэнхэй байһаниинь үшөө дахин баталагдаа.

Москвада болоһон уулзалга, тэрэнэй дүнгүүд хадаа аха дүү партинуудай болон гүрэнүүдэй нэгэдэлые бэхижүүлхын, жаргаахын тула бата хүсэл эрмэлзэлтэй байһыень СЕПГ-гэй ЦК-гай Политбюро, ГДР-эй Министрнүүдэй Совет сэгнэнэ. Империалис гүрэнүүдэй, нэн түрүүн США-гай ээрхэг түримхэй бүлэгөөрхидэй буу зэбсэгүүдые урдилдэн бүтээжэ, уласхоорондын байдалые улам түгшүүрилтэй болгожо байхадань, социалис оронууд, бүхы дэлхэйн арадуудай аша туһада эб найрамдал сахин хамгаалха хүсэлэнтэй байһанаа мэдүүлнэ.

Германиин хоер гүрэнэй аша туһые, эб найрамдалай түлөө тэдэнэй онсо харюусалгатай байһые хараада абажа, 38 жэлэй хугасаа соо Европодо туйлагдаһан юумэндэ аюул тохёолдуулхагүйн тула хараа бодолоо хаража үзэхыень ФРГ-гэй правительствада ГДР үшөө дахин дурадхаба гээд мэдээсэл дотор хэлэгдэнэ.

Эб найрамдалай ба өөһэдынгөө аюулгүй байдалай аша туһаһаа уламжалан, хэрбээ американ ракетэнүүдэй Баруун Европодо тараан тодхогдоод байгаа гээшэ һаань, бидэ Варшавска Договорой ба НАТО-гай эмхинүүдэй хоорондохи сэрэгэй-стратегическэ тэнсүүриие сахихын тула бүхы юумэ хэхэбди гэжэ ГДР болон тэрэнэй союзнигууд эб найрамдалай ба өөһэдынгөө аюулгүй байдалай аша туһаһаа уламжалан мэдүүлнэ.

Тэдэнэй ниитын байгуулалтаһаа дулдыдангүй бүхы гүрэнүүдтэй, мүн эб найрамдал болон уласхоорондын аюулгүй байдалые бэхижүүлхын түлөө тэмсэдэг бүхы хүсэнүүдтэй хамтаржа тэмсэхээр бэлэн байһанаа ГДР элирхэйлнэ.

ВАРШАВА. ПНР-эй Сеймэй ба Гүрэнэй Соведэй хүтэлбэриин түлөөлэгшэдэй хабаадалгатайгаар ПОРП-ын ЦК-гай Политбюрогой ба ПНР-эй правительствын Президиумэй хамтын заседани эндэ болобо.

Социалис оронуудай партийна ба гүрэнэй хүтэлбэрилхы ажал ябуулагшадай Москвада болоһон уулзалгын дүнгүүдые, ПОРП-ын ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь, ПНР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ В. Ярузельский түрүүтэй ПНР-эй делегациин ажал ябуулгые заседанида хабаадагшад бүримүһэн һайшааба.

Москвада баталагдан абтаһан хамтын мэдүүлгэ мүнөө үеын уласхоорондын байдалые аха дүү партинуудай ба гүрэнүүдэй тон адляар сэгнэжэ байһыень, дайнай аюулые зайсуулан сарахые, эб найрамдал болон арадуудай аюулгүй байдал бэхижүүлхые тэдэнэй хүсэжэ байһыень элирхэйлэн харуулна гээд заседани дээрэ тэмдэглэгдээ.

Варшавска Договорто хабаададаг гүрэнүүдэй Прагада баталан абаһан Политическэ деклараци дотор. Москвадахи уулзалга дээрэ абтаһан хамтын мэдүүлгэ дотор найруулагдаһан дурадхалнуудые бэелүүлхын түлөө тэмсэлдэ социалис гүрэнүүдэй ябуулгада Польшын талаһаа шухала алхамууд хэгдэхэ юм гэжэ ПОРП-ын ЦК-гай Политбюро зааба.

Польшын Арадай Республика дэлхэй дээрэхи дайн дажарта эсэргүү хүдэлөөнүүдтэй һаналаа нэгэдэжэ байһанаа мэдүүлнэ, бүгэдэ ниитын аюулгүй байдалай, эб найрамдалай, түгшүүрилые һуларуулхын аша туһада бэелүүлэгдэдэг социалис гүрэнүүдэй гадаадын политикые нэгэ шэглэлээр бэелүүлгэдэ хубитаяа оруулха байна.

ТУСХАЙ ДОКУМЕНТ БОЛГОГДОБО

ЖЕНЕВЭ. НРБ-гэй, ВНР-эй, ГДР-эй, ПНР-эй, СРР-эй, СССР-эй ба ЧССР-эй партийна болон хүтэлбэрилхы ажал ябуулагшадай июниин 28-да Москвада болоһон уулзалгада хабаадагшадай хамтын мэдүүлгэ тусхай комитедэй шухала документ болгогдожо, эндэ тараагдаба. Энэ шухала документ соо оруулагдаһан бүлэг үүсхэлнүүд мүнөө үеын гол шухала асуудалые — ядерна дайе зайсуулан сараха талаар шэглүүлэгдэнхэй байна.

Эб найрамдалые сахин хамгаалхын, газар дэлхэй дээрэ хүгжэлтэ дэбжэлтэ болон ажамидаралые аршалан хамгаалхын тула буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые болюулха, зэбсэг хэрэгсэлнүүдые, илангая ядерна буу зэбсэгүүдые хуряаха гээшэ мүнөө үеын гол шухала асуудал болоно гэжэ Москвадахи уулзалгада хабаадагшад сэгнэнэ гээд Совет делегациие толгойлогшо В. Л. Исраэлян пленарна заседани дээрэ үгэ хэлэхэдээ мэдүүлбэ.

Ядерна буу зэбсэгтэй бүхы гүрэнүүдэй ядерна зэбсэгүүдээ тэрэ хэмдэнь үлөөхэ тухай дурадхал оруулхадаа, социалис гүрэнүүд буу зэбсэгүүдые тоогойнь ба шанарайнь талаар үргэдхэлые зогсоохо гэһэн зорилго урдаа табина гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглээ.

НРПК-гай ЦК-гай ПЛЕНУМ

ПНОМПЕНЬ. Кампучиин Арадай-революционно партиин ЦК-гай зургаадахи пленум эндэ болобо.

Кампучиин СПК гэдэг информационно агентствын мэдээсэһэнэй ёһоор, пленум үнгэрһэн дүрбэн жэлэй хугасаа соо Кампучиин революциин хүгжэлтын асуудалнуудые хаража үзэһэн, 1983 ондо ба саашанхи жэлнүүдтэ бэелүүлэгдэхэ зорилгонуудые тодорхойлһон байгаа.

Пол Подой захиргаанай хашалта харшалалтаһаа, хардалга гүрдэлгэһөө Кампучиин сулөөлэгдэһөөр табан жэлэй ой 1984 оной январь һарада тэмдэглэгдэхэ. Энэ ойе нэрэтэй солотойгоор угтаха хэдэн хэмжээ ябуулганууды бэелүүлхые пленум хараалаа.

КНР-эй МИД-эй НОТО

ПЕКИН. Синьхуа агентствын мэдээсэһэнэй ёһоор, Хитадай Гадаадын хэрэгүүдэй министерство нототойгоор Пекиндэхи США-гай ба бусад зарим оронуудай посольствонуудта хандаба. Һүүлэй жэлнүүдтэ КНР-тэй дипломатическа харилсаатай зарим гүрэнүүдтэ энэ аралда ошохо визэ үгэдэг гэхэ гү, али консульско уялганууды гүйсэдхэдэг Тайваниин засагаархидай али бүхы түлөөлэлгэтэ эмхинүүд байгуулагдадаг боложо байна.

Ямаршье гүрэнүүд Тайваньда тусхай шэнжэтэй түлөөлэлгэтэ эмхи байгуулха ёһогүй гэжэ Хитадай правительство хододоо тэмсэдэг юм гээд ното дотор заагдана. «Хоёр Хитадай» гү, али «нэгэ Хитадай ба нэгэ Тайвани» бии болохо арга олгоһон али бүхы ябуулгые КНР-эй правительство эрид буруушаана гэжэ ното дотор хэлэгдэнэ.

ТҮРЭЛ НЮТАГАЙМНАЙ ТҮҮХЭҺЭЭ

БЕНЕДИКТ ДЫБОВСКИЙ БУРЯАД ОРОНДО

Энэ хүнэй ута наһанай намтар, уршагташье, ушаралташье ябадалнууд ямаршье уран зохёолой номой үндэһэн боложо ядахагүй ёһотой. Эгсэ зуун табин жэлэй саана мүнөөнэй Минск шадар түрэһэн Бенедикт Дыбовский Тартугай, Берлинэй ба Бросләвай университедүүдэй медицинскэ факультедтэ һураһан. 1860 ондо Германида, хожомынь Россида медицинын эрдэмэй докторой нэрэ зэргэдэ хүртэхын түлөө диссертаци хамгаалһан юм. Түрүү үзэл бодолтой, Дарвинай һургаалые арсашагүй зүб гэжэ эсэслэн тоолодог Варшавын университедэй залуу адьюнкт-профессор Дыбовский 1863 ондо хаанта засагта эсэргүүгээр Польшодо дэгжэһэн революционно үйлэ хэрэгүүдтэ хабаарангүй байха аргагүй һэн. Үшөө 1861 ондо тэрэ Петербургда байхадаа, З. Сераковскиин толгойлдог офицер-революционернүүдэй комитедэй гэшүүдтэй харилсаһан, Парижай коммунын ерээдүйн генерал Я. Домбровскитой, ородой агууехэ демократ Н. Чернышевскитэй, бусад түрүү үзэлтэй хүнүүдтэй танилсаһан юм.

1864 ондо Польшын восстаниин хүтэлбэрилэгшэдтэй хамта Бенедикт Иванович тушаагдажа, түрмын оёорто хаягдаа һэн. Хаанта засагай хайрагүй сүүд тэрэниие саазалха гэжэ шиидхэбэ. Зүгөөр хэрэг бариһан немец эрдэмтэдэй гуйлтые харааддаа абажа, хаатаржан болгоод, сэбдэг хүйтэн Сибирь сүлэһэн юм. Тиихэдэ хархис хаанта засагай тала баригшад имагтал гүрэнэй гэмтэниие бэшэ, харин энэ захагүй үргэн уужам аад, гайхалтай баян хизаарые эсэшэ сусашагүйгөөр шэнжэлжэ, алдар нэрээ аяар холуур суурхуулха эрдэмтэниие тиишэнь эльгээбэбди гэжэ хаанаһаа мэдэхэ һэм?!

Б. И. Дыбовскиин энэ ажал ябуулгань манайшье орон дотор үндэрөөр сэгнэгдэһэн байна. 1928 ондо 95 наһатай эрдэмтэн СССР-эй Наукануудай Академиин гэшүүн-корреспондентээр һунгагдаа һэн. Хоёр жэл болоод, тэрэнэй наһанһаа нүгшэхэдэ, Львов хотодо хүдөөлүүлээ юм. Мүнөө Дыбовскиин нэрэтэй эрдэм-шэнжэлгын онгосо сэнхир Байгалай нюруу дээгүүр тамаран ябадаг.

Ленинградта ажаһуудаг медицинын эрдэмэй кандидат, СССР-эй Географическа бүлгэмэй бодото гэшүүн Валентин Петрович Грицкевич гайхамшагта революционер, эсэшэ сусашагүй шэнжэлэгшын ажабайдал, ажал ябуулга тухай ном бэшэжэ байнхай. Мүнөө доктор Бенедикт Дыбовскиин Буряад орондо байһан үе тухайнь хөөрэһэн нэгэ хэһэгые уншагшадайнгаа анхаралда дурадхахамнай.

* * *

1866 оной үеэр эртэ урда сагһаа эмтэ аршаантай Дараһан шадар эдитэй шэдитэй доктор хүн нүүжэ ерээд, эндээ һууринжаба гэһэн һураг суу элдин Агын талаар айхабтар түргэн дэлгэрбэ. Үнэхөөрөөшье, папагар хара һахалтай, урин сэнхир харасатай доктор, удаан гуйлгажа байнгүй, өөрөө дуратайгаар буряад һууринуудаар, зуһалан, үбэлжөөнүүдээр ябадаг, үбшэнтэндэ туһаламжа үзүүлдэг болобо. Тиихэдээ энэ хүмнай нютаг зоной хэлэндэ һураха гэжэ оролдодог, һони-һонин үгэнүүдые, үгүүлэлнүүдыень дэбтэртээ буулгажа абадаг, буряад зоной ажаһуудалтай танилсадаг байгаа.

Энэ докторнай Бенедикт Иванович Дыбовский һэн.

Сибирь тээшэ һунаһан хаатаржанай харгы хүнгэн бэшэ бэлэй. палхи шуурга, һалаха һандахагүй саһа. бороо нүрин, зүүлжэл, зүүлжээл һалирхал хэрэгтэй байгаа бшуу. Университедэйнгээ лаборатори соохоо абажа гараһан микроскопоо нюусаар үбэртэлэнхэй зандаа тэрэ нүүлэй нүүлдэ арай шамай Эрхүү хүрэжэ ерэһэн юм. Эндэшье удаан байлгаагүй даа. Байгалай эрье шадарай Сивякова нуурын намнуулаа һэн. Тэндэл байхадаа Дараһан шадархи Түра голой эмтэ аршаангууд тухай суу дуулахадаа, тиишэ һайн дураараа ошожо, нютагай больницын врачай тушаал эзэлээ ха юм. Тиигэжэл мүнгэн түлөөһэ юрэдөө абадаггүй, пайн пайхан һанаатай, оролдосотой бэрхэ доктор ород, буряад зоной хүндэдэ хүртэһэн намтартай.

Буряад зонтой Б. Дыбовский анха түрүүн үшөө Байгалай эрьедэ байхадаа ушарһан гэхэ. Сивяковаһаа гараад. Дараһан тээшэ мордоходоо. Голоустный гэжэ дадай шадарай һууринда хүрэжэ, тэндэхи буряадуудтай уулзажа хөөрэлдэһэн тухайгаа замайнгаа дэбтэр соо бэшэһэн байдаг. Тиихэдээ үгытэй ядуу зон гээшэ ха. хубсаһа хунарыншье хахархай, ямаршье гоёолто, шэмэглэл, национальна шэнжэ түхэл байхагүй гэжэ тэмдэглэнэ. Яабаланай дабаае дабаад, саашаа дабшахадаа, урса һээеы гэрнүүдые хараһан юм. Жэшээлхэдэ, тэрэл дэбтэр соонь иимэ мүрнүүдые олоно уншанабди: «Буряадуудай һуудал байдалые би, М. Дубецкий, С. Кетлинский ехэл һонирхон хараабди. Тэдэниие Сибириин ород зон «таланарнай» («братские») гэжэ нэрлэдэг юм байна. Тон барга байдалтай даа. имагтал мал адуулаад ябадаг байһан манай холын уг үгсаатан мэтэ мэдэрэлтэй ба хараа бодолтой зон гээшэ ха. Тиимэһээл айхабтар илдам уряар тэдэнтэй харилсаабди». Тэрэл замайнь дэбтэрые. мүн хожомойнь үдэр бүриин тэмдэглэлнүүдые иракада, буряадууд тухай дурсаһан газарнууд үгаа олон дайралдадаг. «Хоёр удаан жэлэй туршада Даурта, Дараһанда байхадаа, буряад холын айлнуудаар олохон лэ дахин ябагдаа, тиигэжэ энэ арадай этигэл найдабарида хүртэгдөө. Зарим ушарта хэдэн зуугаад модоной газарта хазаар мори һэлгэжэ байжа гүйлгэхэ ушар гарадаг һэн», — гэжэ эрдэмтэн дурсан бэшэһэн юм.

Үшөө нэгэ тон һонирхолтой гэршэлэлгэ. Агын талаар албанайнгаа хэрэгээр анха түрүүн ябаһан тухайгаа эрдэмтэн иигэжэ хөөрэнэ: «Буряад зоной ажабайдалтай тодорхойгоор танилсаха зорилгоор дүрбэн хоног соо эндэхи талые зүүлжэ, баруулжань эсхэн тэнээб. Өөһэдынгөө моридые Тумурайда (Түмэр гэжэ нэрэтэй байжа болоо) орхёод, нютагай засаг түрын газар болохо Дүүмэ хүрэхэдөө, нэн түрүүн больницыень ошожо харабаб. тэрэниие саг зуурын болзороор даажа байһан фельдшертэй зугаалааб. Һая болотор үбшэнтэниие аргалха хэрэг ламанар, гэгээн санаартанай гарта байһан юм. Гол түлэб нюдөө үбдэһэн хүнүүд олон хаш. Тэдэнтэй хөөрэлдэжэ, зүбшэл заабари үгөөб. Минии асарһан эмүүд ашатай, туһатай байгаа хаш, юуб гэхэдэ, тэдэнэр булта намайе хүндэлжэ эхилбэ. Нигэжэл этигэлдэнь хүртөөб, нигэжэ Дараһан шадар ажаһуудаг буряадуудтай бидэнэр үрэ ехэтэй ханн халуун харилсаа тогтоогообди».

Нютаг зон эрдэмтэндэ үнэхөөрөөшье үнэн сэдьхэлэй туһаламжа үзүүлдэг байһан юм. Жэшээлхэдэ, тэрэ дээрэ дурсагдаһан хүршэнь болохо Түмүр гэдэг буряад үльгэр онтохо, домог түүжа хөөрэжэ үгэдэг һэн. Өөрөөшье Дыбовский буряад талындаа айлшан буудаг, харин анха нюдэеэ эмшэлүүлжэ танилсаһан Түмүр нүхэрынь өөрынгөө гэртэ ерэһэндэл Бенедикт Ивановичта ерэдэг, аягын шэрээгэй хажууда хүряаһан эреэн хилээс дээрэнь ямаатайгаар дабшалан һууһаад, нютагай һониниие дуулгадаг, хүдэр гарта хүбүүн тухай наралгүй хөөрэдэг бэлэй. Зарим ангуушад буряадууд Алхана уулын наһатаар нүргэлэн хэрэйлдадаг хабарганууды, мүн бусад хоморой ан амитадые шэнжэлэн үзэхынь түлэ алаад асардаг байгаа. Тиихэдэ Татауров гэжэ нэрэтэй буряад-газаршаниинь эмдэ ородог домто ургамалнуудтай Дыбовскиие тодорхойгоор анха танилсуулһан юм.

Буряад зоной ажабайдалтай дүтэ танилсаха, тэдэнэй сисо өөрсэ соёлые, уран шадасарине ойлгохын түлэ Бенедикт Дыбовский хэлыень шудалжа захалба. «Би зарим ойлгогдоогүй үгэнүүдые, үгүүлэлнүүдые. үнгэржэ ерэхэдээ, оухэли домогуудые бэшэжэ абадаг бэлэйб. Тиихэдээ хэлэн гээшэ арадай сэдьхэлэй нэгэ шэнжэ мүн гэжэ дэмы хэлсэдэггүйдэ этигээ хүм», — иигэжэ эрдэмтэн һанамжалһан байдаг. Үнэхөөрөөшье, өөрынгөө дэбтэрнүүд соо Дыбовский буряад үгэнүүдые ехэ олоор оруулна. Жэшээлхэдэ, би 60 гаран буряад үгэ, ойлгосонуудые тэндэнь тоолооб. Мүн буряад нэрэ, обогуудай үг гарбал түшаа һанамжаяа тодорхойгоор бэшэһэн байгаа.

Бенедикт Дыбовский буряад үльгэр, онтохонуудые бэшэжэ абахаһаа гадна, эндэхи хизаарай археологёор ехэтэ һонирходог һэн. Дараһанһаа холо бэшэ оршодог Бальжанын сагаан нуурай урда эрьедэ ербын бододог хүһэг шулуунууд дээрэхи зурагуудые дам буулгажа, мэдээжэ этнограф Осип Ковалевскидэ эльгээһэн юм.

Буряад зоной эрдэм номдо айхабтар эрмэлзэлтэйе Дыбовский нэгэтэ бэшэ һайшаан тэмдэглэдэг һэн. Забайкалиин хасаг сэрэгэй атаман Диттмарай зүбшөөлөөр Шэтэдэ буряад үхибүүдэй һургуулиин нээгдэхэдэ, тэрэ ехэ баярлаһан гэдэг. Дэмы бэшэ тэдэл дэбтэрнүүд соогоо Дыбовский иигэжэ һанамжалһан байдаг: «Буряадуудтай хани дүтөөр харилсаһанайнгаа ашаар энэ арадые һайн мэдэхэ болооб. Тиихэдээ һонор ухаатай, сэлгосоор ядуугүй, аха дүү ёһоор номдо һургамаар лэ зон гээшэ даа».

Гадна эрдэмтэн-демократ байһан Дыбовский буряадуудай ангиингаа, эд зөөриингөө хэмжээгээр хоорондоо хубааран илгардагые онсолон заадаг һэн. Жэшээлхэдэ, тэрэ үшөө 1865 ондо Сивяковаһаа Шэтэ ошожо, Дараһан нүүжэ ерэхэ тухай зүбшөөл эрихэ үедөө, гарнизоной гауптвахтада ороһон түүхэтэй. Армиин албанһаа тэрьедээд, тэндэ хаалтатай һууһан «хүхы» гэжэ ара нэрэтэй хасаг буряад хүбүүнтэй тиихэдэ хөөрэлдэһэн тухайгаа тодорхойгоор дурсадаг. Үншэн хэнзэ тэрэ хүбүүн баян эзэнэйнгээ хони, малые адуулжа, хоолойгоо тэжээжэ үдөө хаш. Хүл дээрээ гарамсаарнь, өөһэдынгөө үхибүүдэй орондо сэрэгэй албанда ябуулжархёо бшуу.

Тэрэшэлэн эгээлэй хүн зониие хууража, мунхаг үзэлэй нүлөөн доро байлгадаг ламанарта дурагүйгөө Бенедикт Дыбовский нюунагүй: «Ламанарай хомхой хободог тухай нэгэтэ бэшэ соносоһон хүм, — гэжэ тэрэ бэшээ һэн. —Ондоо аргашадай үгы дээрэһээ үбшэнтэндөө ламанарыел залаха баатай болоно ха юм. Бэшэ яахаб?».

Хожомынь, 1868 ондо, Байгалай эрьедэхи Култук гэжэ һууринда нүүжэ ерээд байхадаашье, Буряад ороной байгаалиин онсо шэнжэнүүдээр һонирходог, суута далаймнай гүнзэгые, уһанай нюрууе, температурые хэмжэдэг һэн. Мүн эндэхи ан амитадай аймаг, загаһадые шэнжэлдэг байгаа.

Тобшолон хэлэхэдэ, Бенедикт Дыбовский ами наһанайнгаа һүүл болотор Буряад нютагуудта ажаһууһанаа, тэндэхи хүн зоноойнь халуун талархалые мартадаггүй, саг үргэлжэ һанан дурсадаг бэлэй. Тэрэ гансашье Буряад ороноор һонирходог бэшэ, бүхы Сибирь ба Алас Дурна зүгэй байгаали, ан амитадай аймагта хабаатай анхармаар, мүнөөшье удха шанараа гээгээгүй хүдэлмэринүүдые бэшэжэ нийтэлһэн габьяатай. Юуб гэхэдэ, хожомынь Дыбовский Амар мүрэн шадар, Приморидо, Камчаткада шэнжэлгэнүүдээ үргэлжэлүүлһэн байна бшуу. Львов хотын университедэй зоологиин кафедрые даагшаар удаан саг соо хүдэлхэ үедөө Сибирьтэ, Алас Дурнада, Буряад орондо суглуулһан айхабтар баян материалнуудтаа дахин дахин бусажа, тэдэнээ үндэһэлэн гүнзэгы удха шанартай һанамжа, дурадхалнуудые оруулдаг байһан юм.

Буряад ороной байгаали, ан амитадай аймаг, нютаг зоной ажаһуудал, байдал тухай үнэтэй сэнтэй шэнжэлгэнүүдые үшөө үнгэрһэн XIX зуун жэлдэ амжалтатайгаар хэһэн эрдэмтэн, демократ Бенедикт Иванович Дыбовскиин нэрэ буряад арадта мартагдаха зэргэгүй.

В. ГРИЦКЕВИЧ,
медицинын эрдэмэй кандидат.

Ленинград.

ТҮРЭЛХИДЭЙ ГЭР

Ажабайдалдаа, түрэһэн тоонто нютагтаа дурлалай мэдэрэл түрэлхиднай манда дамжуулдаг гээшэ. Улаан-Үдын районой Калининай нэрэмжэтэ совхоздо ажаһуудаг Мясниковтоной бүлэтэй танилсахадаа, «Түрэлхидэй гэр — эхинэй эхин» гэһэн дуунай аялга, үгэнүүд һанагдаа һэн. Юуб гэхэдэ, ут залгамжалуулан нютаг нугаяа суурхуулхын тула хүсэ шадалаа зорюулна ха юм.

Бүлын аха захатан Леонид Иванович жолоошон мэргэжэлтэй юм. Совхозой парткомой секретарь Н. В. Ивановой һанамжаар, Л. И. Мясников шадамар бэрхэ, оролдосотой нарин жолоошодой нэгэн юм. Хүбүүниинь Андрей нёдондо намар армиин албанһаа табигдаад, түрэл совхоздоо жолоошоноор хүдэлхэ байһанаа мэдүүлээ бэлэй. Энэ хүсэлыень тэртэхиниинь үнэн зүрхэнһөө дэмжээ һэн. Мүнөө жэлэй тарилгын үедэ Андрейн ажалайнь намтар эхилжэ, тэрэ механизатораар хүдэлжэ гараа юм.

Андрейн эхэ — Мария Моисеевна районой һаалишадай түрүү зэргэдэ жагсанхай. Өөһэдөө ажалша бэрхэ хүнүүд угайнгаа мэргэжэлые үхибүүдтээ иигэжэ дамжуулна.

Б. БАЛЬЖИНИМАЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Мясниковтоной бүлэ.

А. ЧЕПАКИНАЙ фото.

ГРУЗИИН САЙ

Орон дотор үйлэдбэрилэгдэдэг бүхы сайн 95 процентнь Грузиин сайшадта хүртэдэг юм. Гэбэшье үни заяанһаа хойшо эндэ мэдээжэ виноградтал адли, сай заншалта бэшэ юм.

1848 ондо сайн түрүүшын һөөгүүд Хитадһаа Грузида асарагдажа, Сухумиин ботаническа саадта хоморой ургамал мэтээр таригдаһан юм. Кавказай Хара далайн эрьедэхи дулаан уларилда, шэнэ газарта тэдэ ургамалнуудынь һайнаар тааража, нютагжаһан байгаа. 70 гаран жэлэй үнгэрхэдэ, үмсын үйлэдбэриин ээзд 923 гектарта сай тарижа ургуулаа һэн.

Хитадай, Индиин, Цейлоной бүхы дэлхэй дээрэ мэдээжэ сортнуудһаа грузин сай ехээр булигдахагүй гэжэ үнэншэхэ хүн үсөөн байгаа һааб даа. Гушаад онуудта Анасеули тосхондо сайн ба субтропическа ургамалнуудай бүхэсоюзна эрдэм-шэнжэлэлгын институт байгуулагдаһан юм. Совет ороной субтропигуудай эрхэ байдалда сай тарижа ургуулха арга технологи тэндэ шэнжэлэгдэһэн түүхэтэй. Эндэл, Анасеулида, мэдээжэ грузин эрдэмтэ Ксения Бахтадзе грузинска-1 ба 2, үбэлдэ тэсэмгэй, колхида ба бусад хэдэ хэдэн селекционно сортнуудые бии болгоһон байгаа. Энээнэй урда тээхи сортнуудта орходоо эдэнь бүри ехэ ургаса үгэдэг юм.

Мүнөө үедэ Баруун Грузиин 25 райондо сай ургуулагдадаг. 75 мянган гектарһаа дээшэ талмайда сайн плантацинууд нэмжыдэг. Колхидын набтар газарые хатаажа хэрэглэхэдэнь, эдэ талмай үшөө 25—30 мянган гектараар үргэдхэгдэхэ. Мүнөөнэй шэб шэнэ түхеэрэлгээр хангагдаһан 86 фабрика сайн набша буйлуулдаг юм. Сайн ургаса зөөхэ, хатааха, бэлэн продукци сорт сортоорнь илгаха хүдэлмэридэ оньһон мэргэн түхеэрэлгэнүүд хэрэглэгдэнэ. Сай болбосоруулдаг фабриканудай тоо улам олошорно.

Грузиин плантацинууд дээрэһээ гектарай 80-яад центнер ургаса хуряагдадаг байһаниинь һонирхолтой. Энэнь сай үйлэдбэрилдэг заншалта оронуудтай жэшэхэдэ, горитой ехэ юм. 1982 ондо Грузида эгээл ехэ ургаса — бүхыдөө 583 мянган тонно сайн набша намаа хуряагдаһан байгаа.

Иимэ ехэ ургасые гараар хуряахын аргагүй ааб даа. Сай үйлэдбэрилгын эгээл хүндэ ажалые — ургаса хуряалгые оньһожоруулха хэрэгтэй болоо һэн. Дэлхэй дээрэ анха түрүүлэн грузин конструкторнууд сай хуряадаг «Сакартвело» ба «ЧА-900» гэжэ машинануудые зохёон бүтээһэн юм. Тэдэнь сай ургуулагшадай анхаралые абаһаар татаа һэн. Нэгэ иимэ машина 35—40 хүнэй хэхэ ажалые бэелүүлдэг.

Республика дотор хадын боори, ташалан газарта сайн ургуулагдадаг дээрэһээ 20 градус хүрэтэр налуу газарта хүдэлжэ шадаха машинанууд байгуулагдаһан юм. Сайн ургамалнуудые харууһалхаһаа эхилээд, хуряаха хүрэтэр бүхы хүдэлмэриие тус машина хэдэг юм. Эдэ машинануудые хэрэглэжэ болохогүй бүри эгсэ ташалангуудта сай ургуулагшад гар аппарадуудые хэрэглэдэг. Хэдэн жэлэй саада тээ Японһоо зуугаад иимэ аппарат худалдажа абтаһан юм. Гэхэтэй хамта Тбилисиин «Грузсельмаш» заводто бүтээгдэһэн аппарадууд тэдэнэрһээ дутуугүй.

Грузиин сай ургуулагшад үшөө нэгэ иимэ шэнэ юумэ хэ-

АМАРАЛТЫН БАЙШАН

Сэлэнгын районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой амаралтын байшан хориин табадахи зунаа хүдэлжэ байна. Малшадай, механизаторнуудай амарха эрхэ байдал эндэ һайнаар түхеэрэгдэнхэй.

Уужам салуу байрын гэрнүүд, столово, ванна гэхэ мэтэ амарагшадай анхаралда дурадхагдаһаниинь һайшаалтай. Жэл бүри 100 колхозник эндэ амардаг юм.

Н. НАМСАРАЕВ.
манай корр.

МУЗЕЙ НЭЭГДЭБЭ

Элдэб үе сагта хэрэглэгдэһэн зүйлнүүдтэй, национальна спо заншалнуудтан арадай түүхэ нягта холбоотой бшуу. Үетэн бүхэн энэ холбооё ерээдүйн хүнүүдтэ наринаар дамжуулха зэргэтэй. Эндэ гол үүргые музейнүүд дүүргэдэг гээшэ.

Манай районой тосхон бүхэндэ музейнүүд нээгдэжэ байна гэжэ баясамаар. Буряад арадай урдын сагай ажабайдал имагтал харуулна бэшэ, мүн һууринi, тосхон бүхэнэй онсо шэнжэтэй эдэ музейнүүд танилсуулна ха юм.

Иимэ музейнүүдэй нэгэн Аргата һууринда һаяхан нээгдээ. Һонирхолтой, юрэ бусын үзэгдөөгүй шухаг хэрэгсэлнүүдээр энэ музей баян гэжэ тэмдэглэхээр.

— Удаан саг соо олон материалнууд суглуулагдаа. Олдэдэлтгүй шухаг зүйлнүүдые бэдэрэлгэдэ манай һургуулиин үхибүүд, тиихэдэ эндэ ажаһуудаг буряадуудай ёһо гуримуудые мэдэдэг пенсионернүүд, ангуушад эдэбхитэйгээр хабаадаа, — гэжэ сомсоведэй түрүүлэгшэ Д. Г. Бодиев хөөрэнэ.

Илангаяа буряад айлай гэр соохи ажаһуудалай хэрэгсэлнүүд олониие һонирхуулна. Тиимэһээ буряад айл урдандаа ямараар ажаһуудаг байгааб гэжэ харахаар лэ мэдэхээр байна.

Эртэ урда сагта хэрэглэгдэдэг модон дампартанууд, дархашуулай инструментнүүд... Тэрэ сагһаа хойшо жаран жэл үнгэрөө. Буряад арадай ажабайдал һалбаран хүгжэһэн байна..,

Урда сагта хэрэглэгдэдэг зүйлнүүдэй, һонирхолтой документнүүд зохидоор таарруулагдан табигданхай. Мүн үни холо сагые харуулһан фотографинууд музейдэ ерэгшэдые һонирхуулна. Уран гартанай бэлигые һиилэгдэмэл, түмэр болон бусад бүтээлнүүд гэршэлнэ. Эндэ элдэб үе сагай мүнгэнүүд суглуулагданхай.

— Нютагаймнай хүнүүд ооһэдынгөө бүтээһэн, оёһон зүйлнүүдээ музейдэ бэлэглэнэ. Музеймнай республикын ойн хүндэлэлдэ нээгдэһэниинь гүнзэгы удха инартай, — гэжэ нүхэр Бодиев хөөрэлдөөнэй түгэсхэлдэ хэлээ һэн.

Д. УРАБХАНОВ.

СОВЕТ СПОРТЫН ЭРХИМ ТҮЛӨӨЛЭГШЭД

РИНАТ ДАСАЕВ —ЭРХИМ БЭРХЭ ВРАТАРЬ

Ринат Дасаев тухай Лев Яшин иигэжэ хэлээ һэн:

—Тэрэнэй наадаанай арга дүрэ, түхэл маягынь һамда ехэтэ һайшаагдадаг. Тэрэ бушуу түргэн, юунэй болохоёо байһые ой ухаандаа сахилгаан түргөөр шиидхэдэг, эрэлхэг зоригтой хүн юм. Тиимэшье шангаар сохигдоогүй бумбэгэ Дасаев ворота руугаа алдажархёошье һаа, саашадаа бэеэ гартаа абажа, наадаяа алдуугүй һайнаар үргэлжэлүүлдэг байна. Сэдьхэл тэниглэн байха гээшэ вратарьта эгээл эрхим һайн шэнжэ шанар болоно.

Урдань вратарь байһан туладаа Дасаев тухай Яшинай хэлэһэн үгын тон тодо зүбые тэмдэглэнгүй байхын аргагүй. Москвагай «Спартагай» нэрэ хүндые хамгаалһан спортсмен байһан туладаа Ринадай наадаар, мэргэжэл шадабаряар мүн лэ омогорходогон. Һүүлэй 3—4 жэлэй хугасаа соо манай клубай түйлаһан амжалтануудта тэрэ ехэ үүргэ нүлөө үзүүлһэн байна.

Минии наадахаяа болиһонһоомни хойшо олон шэнэ хүнүүдэй һэлгэһэниинь элитэ. Тэдэнэй үсөөхэнэйнь лэ мэргэжэл шадабари, наадануул ухаан бодолдомни мартагдашагүй мүр сараа үлөөһэн байха. «Спартагай» ба СССР-эй суглуулагдамал командын вратарь Ринат Дасаев мэргэжэлтэдэй анхарал ехээр татаа һэн. 1979 ондо тэрэ «Спартагта» наадажа эхилхэдээ, мүртэй мэдээжэ бэшэ байһан аад, хойто жэлынь ороной суглуулагдамал командын гол вратарь болоһон юм.

Бүхы хүбүүдтэл адли, Дасаев хотоной командада футбол наадажа эхилээ һэн. Бултандал адли, бүмбэгэ сохижо оруулхые хүсэдэг һааб даа. Тиихэдэ воротада зогсохо гээшэ тэрэнэй дура татадаггүй бэлэй. Тэрэ Астраханьда урган ехэ болсо. Тиихэдээ үеынгоо бусад нүхэдтэл адли, тэрэ СССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөнэй хоёрдохи лигэдэ наададаг «Волгарь» командынгаа түлөө зүрхэ сэдьхэлээ үбдэдэг, һанаагаа зоболдог һааб даа. Балшар багахан ябахадаа Ринат «Волгариин» хүүгэдэй спортын һургуулида абтаба. Түрүүшээр тэрэ добтологшо байгаа. Зүгөөр спортивна хуби заяаниинь тэрээндэ тад ондоо юумэ бэлдэбэ. Нэгэтэ эдиршүүлэй командануудай мүрысөөндэ «Волгарь» вратарьгүй үлэшэбэ. Яалтай гээшэб?! Командынгаа аша туһые хаража, Ринат воротагаа хамгаалха ушартай болобо. Тэрэнэй тон урагшатай һайнаар наадахадань, тренернүүд вратарь болохыень дурадхаа һэн. Ушарынь юуб гэхэдэ, тэрэ бушуу түргэн, һүрэхэ харайхадаа хүнгэн, солбон байгаа бшуу.

Удаанынсгүй тэрэ «Волгариин» гол бүридэлдэ наадажа захалба. 1978 оной намар Москвагай «Спартагһаа» уряал абаба. Тиихэдэ Дасаев 21-тэй болоно ябаа. Москва, «Спартагта» хүдэлхөөе ерэһэн «Волгариин» урдын тренер Федор Новиков тэрэниие «Спартагта» абахые дурадхаһан байгаа.

—Энэ хүбүүн ехэ арга боломжотой, зориг түгэлдэр юм, — гэжэ Новиков хэлэбэ. —Иимэ хүнүүдһээ элитэ ехэ уран бэлигтэн урган гарадаг гээшэ.

Тиихэдэнь «Спартагай» ахалагша тренер Константин Бесков этигэжэ, Дасаев Москва ерээ һэн. Зүгөөр эндэ тренернүүдтэ, футболистда өөртэньшье хүлеэгдээгүй ушар болобо. Дасаевай эхэ Астраханьһаа «Спартагай» хүтэлбэрилэгшэдтэ ерэжэ, хүбүүнэйнгээ түрэл хотоһоо гэр бүлэ болон хани нүхэдһөө холодохыень ори таһа буруушаан арсаһан байгаа. Томостой хэрэг һаань яаха һэмбибди, харин тэрэ футбол наадахаяа ошохо болоно гээшэ гү...

Хүбүүнэйнгээ футбол наадanda шунахадань, Ринадай эхэ урдандаашье буруушаадаг байгаа. Тиин мүнөө холо ябашахадань, бүришье дураа гутаба. Тэрэ хуби заяанайнгаа харгы замые зүб шэлээ гэжэ Ринадай эхэдэ этигүүлхын тулада тренернүүд ехэ юумэ хэхэ баатай болобо. Хэдэн жэлэй үнгэрхэдэ, Дасаевай эхэ телевизионно дамжуулгануудай нэгэндэ хабаадахадаа, футбол наадаанһаа һонирхолыень болюулха гэхэдээ, буруу юумэ хэһэн байгааб, мүнөө хүбүүгээрээ омогорхоноб гэжэ хэлээ һэн.

1980 ондо Дасаев СССР-эй суглуулагдамал командада оруулагдажа, бүхы 15 наадanda хабаадаа һэн. Тиихэдээ тэрэ найдамтай һайнаар наадаһан байгаа. 1981 ондо, дэлхэйн чемпионадай Испанида эхилхын урда тээхэнэ, Дасаев бүхы зургаан тусхай мүрысөөндэ наадахадаа, СССР-эй суглуулагдамал командын воротае найдамтайгаар хамгаалһан байгаа.

Мүнөө Дасаев хүсэ шадалайнгаа, мэргэжэл шадабариингаа орьёлдо гаранхай. Энэ зун тэрэ 26-тай болохо. Тэрэ дүршэл шадабаритай, урдынхидал мэтэ хүсэн түгэлдэр футболист юм. Даруу зантай, олон үгэгүй хүн юм. Тэрэ Москвагай физкультурын институтда һурадаг.

Алексей ЛЕОНТЬЕВ,
спортын мастер.

(АПН).

«СПОРТЛОТОНУУДАЙ» ТИРАЖАЙ ДҮНГҮҮД

«Спортлотонуудай» июлиин 2-то үнгэргэгдэһэн 27-дохи тиражай дүнгүүдые Спортивна лотерейн главна управлени согсолбо.

«49-һоо 6-ень тааха спортлото»: 536.937 билет ороо. Зургаан номер хэншье таабагүй, табан номер (51 карточка) таагшад—973 түхэриг, дүрбэн номер (1684 карточка) таaһан хүнүүд—28 түхэриг, гурбан номер (21439 карточка) таагшад 3 түхэриг абаха байна.

«36-һаа 5-ень тааха спортлото»: 3.067.642 билет ороо. Табан номер (19 карточка) таaһан хүнүүд—9.726 түхэриг, дүрбэн номер (2959 карточка) таагшад—101 түхэриг, гурбан номер (87793 карточка) таaһан хүнүүд 5 түхэриг абаха.

«Спортлотонуудай» 27-дохи тиражай шүүбэринүүд июлиин 13-һаа августын 13 болотор түлэгдэхэ

(ТАСС).

Редактор Р. Б.

КПСС-эй обком, Буряадай АС... Президиум, Министрнүүдэй Сове... гэдэхи секретарь Андрей Урупхе... хани нүхэр

Варвара Бу...

сагһаа урид наһа бараһан ушараа... налалаа мэдүүлнэ.

Хани нүхэр, эжы, хү...

Варвара Бутаевна
МОДОГОЕВА-БОРГО...

удаан саг соо хүндөөр үбшэлжэ, ... ба гэжэ нүхэрынь, үхибүүдынь, ... шуудалтайгаар мэдээсэнэ.

Хүдөөлүүлгэ июлиин 9-нэй 14 ... сын 33-дахи гэрһээ бэень гаргаг...

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. «Республикын сэнхир харгынууд» —түрүү бэшэг. «Мухаметовэй үзэл бодолнууд» — Р. Балдановай мэдээсэл. «Хани халуун уулзалганууд» — Ч. Гомбоинай репортаж. ТАСС-ай һүүлэй шэнэ һонин. «Республикын ажалай эршэ» — материалнуудай суглуулбари.

Хоёрдохи хуудаһанда. «Заводой дэргэдэхи фермэ» — Н. Худугуевай статья. «Ажалша бэрхэ гэр бүлэ» — Ц. Балдановай фото-мэдээсэл. «Ажалай коллективэй түшэг тулгуури» — Е. Гулгоновой статья. Республикын һонин.

Гурбадахи хуудаһанда. «Цитадель» операциин буруу һүрэлгэ» — И. Гусаковскиин дурсалганууд. Хилын саанаһаа. Социалис оронуудта.

Дүрбэдэхи хуудаһанда. «Уршагта ябадалнууд хайша хэрэг хандалгын хойшолон» — В. Лошаковой, статья. «Байгалай нюусанууд» — А. Тиваненкын статья. Ойн дурсхалнууд. Сонирхолнууд, мэдээсэлнүүд.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

г. УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ 23, редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам редактора—2-68-08, зам редактора—2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат—2-66-76, отделы: партийной жизни—2-31-..., пропаганды—2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-64-3., 2-63-86, советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ—2-60-21, 2-57-63, информации—2—60—91, переводов—2-54-93, писем и селькоров—2-67-31, корректорская—2-33-6., выпускающие—2-35-95, отдел объявлений—2-65-54.

Республиканская типограф... ственного комитета Бурятс... делам издательств полиграф... ной торговли, г. Улан-Удэ, ул... Н-03517. Заказ № 157. И...